

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

S. 53
N. 407
693020
0.4553

N. M. CONDIESCU

BCU Cluj-Napoca
3CFG201700040

CONU ENAKE

EDITURA SCRISUL ROMÂNESC S. A. / CRAIOVA

7163.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

484461

✻

DE ACELAŞ AUTOR:

1. PESTE MĂRI ŞI ŢĂRI:

Vol I. Grecia şi Egiptul.

2. PESTE MĂRI ŞI ŢĂRI:

Vol. II. Indiile.

859-32 (Londiesu II, 1)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CONU ENAKE

FRÂNTURI DINTR'O VIAŢĂ INCHIPUITĂ
PENTRU TĂLMĂCIREA
ALTOR VIEŢI
ADEVĂRATE

*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

F. 57.
1062
87-32 (Lovrieseu, N. M.)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I.

Pe zăpuhul nămiezii de Iulie, înspre palatul Excelenţei Sale Conu Enake, ministrul domeniilor, zoreşte, paşi chinuiţi în ghete crăpate, tânărul Ion Brusture, aburit ca un câine.

Merge, cu svâcneala inimii pe buze şi repetă în gând, asemeni unui cântec de bărbătesc îndemn: „Strada Viforului 32. — Viforului 32...“

In faţa casei, oblonită la ferestre, se opreşte şovăelnic.

Cu ochi împăenjeniţi, citeşte de patru ori numărul din poartă, apoi urcă mecanic scara de marmoră, ca un maimuţoi cu maşină, oprindu-se brusc dinaintea uşilor, ca şi cum i s'ar fi rupt resortul. Apasă dârz pe butonul soneriei. In acest din urmă gest îşi dărueşte toată vlaga. Se simte fleşcăit ca o cârpă udă.

O sbârnâială surdă, — câteva secunde, poate că o veşnicie,—şi, prin uşa întredeschisă cu sgârcenie, un cap buhăit de grăsime, înfrumuseţat dealungul fălcilor cu două pişcoturi de păr roşcovan şi sfredelit sub frunte de două găuri verzui spălăcite, înseamnă mutește îmbinându-şi crunt sprâncenile, o severă întrebare. Brusture, îşi mormăi sfios numele, lăsând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în laba păroasă a lacheului cartea de vizită scrisă cu cerneală. Uşa se închide clămpănind, înfiorată până'n ţâţâni. Tânărul se simte mic şi fără gânduri. I le-a furat privirea de răţoi a slugii. Ar vrea să plece. Socoate că n'a brodit-o. Uşa s'a deschis iarăşi, de data aceasta în larg. Cu o clătinătură din capu-i osânzos servitorul i-a făcut semn să intre. Brusture l-a urmat cu călcături împletecite peste preşurile moi. Şi s'a trezit deodată singur, plesnit peste ochi de semi-întunericul răcoros al odăii, în care nu poate să desluşească nimic.

E în biuroul ministrului: încăpere asemuitoare unei dughene de anticar, în care stau îngrămădite de-a valma, opere de artă, sclipituri artistice şi monstruozităţi, din toate epocile. Pe tapetul trandafiriu al pereţilor se'nşiruesc candele de preţ, stampe, icoane vechi şi cromolitografii. Profuziune de covoare şi de scoarţe. Mobilă, felurite stiluri.

Pe biuroul de stejar, dintre fotografii şi medalii comemorative, creşte statueta în bronz a Regelui, la ale căruia picioare, a fost aruncat, întâmplător, un presse-papier de piatră neagră, incrustat cu suavele „Vergiessmeinnicht". Pe mapă, cartea lui Machiavel: „Arta de-a guverna". Pe peretele din dosul biuroului o stampă: „Bateria dela Calafat; Asta-i muzica ce-mi place".

Din odaia vecină se desluşesc voci:

— Ţi-o spun pentru ultima oară... ziua namiaza mare nu permit, — mă'nţelegi?

— Mais chéri...

— Nici un mais... Compromiţi o viaţă întreagă de austeră moralitate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Imi trebuiau banii aceştia neapărat.

— E, ştii cât sunt de ordonat... Nu dau decât la dată fixă.

— Allons! — ne sois pas si méchant... Donne un petit bécot à ta fifille... Au revoir mon choux.

O uşă s'a deschis şi-o spinare s'a încovoiat. Brusture n'ar fi vrut să se închine atâta de adânc dar simţi cum îl frânge mâna de plumb a nevoii.

Excelenţa Sa îl străfulgeră cu priviri de viezure, clipind des din ochii mici, cu sticliri de oţel. Capul chel, îşi strânge şi îşi destinde, ca o armonică, pielea gălbejită a frunţii. Buzele desfac un drum neguros spre gâtlejul din care se desprind sunete aspre şi răguşite:

— Ia loc tinere... şi spune, ce te-aduce?

— Domnule Ministru... am venit la Domniavoastră...

— Ghicesc. Ştiu. Suferi lipsuri grele... Ce studiezi?

— Literile.

— Ce anume? (Degetele butucănoase ale dreptei, cu buricele late de flautist pensionar răsucesc voluptuos sfârcurile cosmeticate ale unei mustăţi ungureşti).

— Istoria şi Arheologia.

— Interesant. Da, foarte interesant. In ce an?

— Al treilea. Dar nu ştiu dacă am s'o pot duce până la capăt... Primeam dela un frate al mamei, optzeci de lei lunar. A căzut la pat şi-s trei zile de când a murit. Era funcţionar la Administraţia financiară din Turnu-Măgurele. Sunteţi a tot puternic şi mi s'a spus că înţelegeţi...

Un lacheu deschide uşa, rostind apăsat:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Excelenţa Sa, Ministrul Germaniei.

Brusture şi-a înghiţit cuvintele, frângându-se pentru închinăciune.

— Du-l în salonul albastru... Stai jos tinere, mă interesezi mai mult dumneata. Prin graiul dumitale, glăsueşte o generaţie întreagă, străbate viitorul, nădejdea de mâine a patriei...

Pendula bate rar patru ceasuri. Apoi, din pântecu-i cu rotiţe, se desprinde, în armonii de clopote, imnul regal. Excelenţa Sa se ridică solemn, în picioare.

— Sunt gesturi prin care trebue să dovedim totdeauna că ne cinstim ţara. Iubirea pentru Suveran este chezăşia sentimentelor cu adevărat patriotice. Iată, de pildă eu, mă socotesc, — fericit şi cu mândrie, — cel din urmă servitor al Tronului. Nici o răsplată materială, nici una, mă'nţelegi? Mulţămirea morală ajunge...

Lacheul: — Excelenţa Sa Ministrul Turciei.

— Du-l... în salonul roşu. Nu mai sunt acasă pentru nimeni, mă 'nţelegi? Viaţă chinuită tinere... Viaţă ticăită, de rob, dăruită ţării... Spuneai că te specializezi în...

— Arheologie.

— Ei bine, te voi pune la încercare. Am aici nişte documente, pe care le-am frunzărit în treacăt. N'am timp şi nu-mi dau răgaz treburile să mă adâncesc în ele. Viaţa mea se dumică în fărmituri, pentru folosul obştesc: minister, academie, comisiuni, societăţi... Studiază-le dumneata cu atenţie. Cercetează-le sârguitor, cu interesul pătimaş al tinereţii, însetată de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumină. A, de-aţi şti voi tinerii, cum îmi mângâiaţi durerile cu seninul vostru!...

— Fiţi încredinţat, Domnule Ministru...

— Sunt. N'am nevoie de fraze. La mine faptele vorbesc. Munceşte. Iţi dau timp de o lună, să-mi aduci documentele deslegate, orânduite cum trebue şi însoţite de un studiu amănunţit, cu concluzii. Ţine, dragul meu, ai pe o lună existenţa mai mult decât asigurată (îi trece cinci hârtii de câte douăzeci lei). Dacă voi fi mulţumit, vom mai vorbi...

— Fiţi sigur că...

— Nu-mi mulţămi. Ai micşora bucuria inimei mele. La revedere!

Rămas singur, surâde candid. In curând, încă un volum de documente, datorit eminentului şi neobositului istoric, arheolog şi academician Enake Caracopol, va sta modest în vitrinile librăriilor, ca o mărturie umilă a muncii, neîntreruptă nici de povara anilor, nici de furtunile vieţii, într'o vreme în care tinerii se dovedesc dela început obosiţi.

Se sculă din fotoliu şi sună. Dojenitor, către lacheu:

— Altădată, să anunţi mai puţini ambasadori, mă 'nţeleşi? Astăzi te-ai întrecut. Era de-ajuns unul... Altfel, bate la ochi; nu's totdeauna cu desculţi ca ăla, mă 'nţeleşi?...

Şi luând de pe biurou un teanc de foi, mâsgălite cu scriitură mare şi lăbărţată, ieşi în faţa oglinzii. Duse piciorul drept puţin înainte, ridică marţial capul şi trimise privirea în gol, ca şi cum ar fi îmbrăţişat zări fără hotare. Trecu foile în mâna stângă, iar cu dreapta, schiţă din arătător un gest imperativ: „Pe acest pământ românesc, binecuvântat de...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se opri tuşind şi mormăi: „Nu-i bine Enake! La loc mişcarea...” Şi reîncepu: „Pe acest pământ românesc, binecuvântat de Dumnezeu şi stropit cu sângele strămoşilor, nu le este permis veneticilor, pripăşiţi de-aiurea...”.

O icoană trosni şi-o viespe rătăcită, cine ştie cum prin biurou, începu să bâzâie în jurul preţiosului cap al Conului Enake.

In clincăt de clopoţei şi'n pocnete de biciu, patru cai înaintaşi poartă în sbor caleaşca, spre moşia Statului, Răchitarii. Ilie surugiul, om la mijlocul vieţii, cu mustăţile sure făcute colac pe gură, cu fermenuţă roşie muiată în găitane negre, îndeamnă roibii cu chiuituri.

Şoseaua urcă lin spre păduricea care în amurgul liniştit şi-a încurcat verdele ros de rugină în beteala de raze a soarelui. Suspinul unei agonii lungi se desprinde din această zi a toamnei, înfiorată uneori de adieri încete, venite din depărtări neştiute, cu freamăt tulburător. Conu Enake şi-a înfundat temeinic şezutul în pernele moi ale trăsurii şi tace. Gândeşte adânc, adică îşi ascultă mulţămit, cu pleoapele trase peste ochi, maţele. In răstimpuri, se înţepeneşte sub stăpânirea, pe semne, a vreunui suflu eroic, mormăie un „hm” răstit şi tresare trăgând cu coada ochiului la tovarăşul său de drum, secretarul Excelenţei Sale, care respectuos, îşi chinueşte jumătatea trupului pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

marginea pernelor, dăruind picioarelor scurte, toată povara burţii.

Cu fălcile gălbejite şi supte, îngropate într'o barbă mînjită, cu mustăţile tocate peste buze tivite, cu ochi de tămâie sub o frunte lată şi bulbucată, capul lui Dănăilă Busuioc, pare să fi fost desprins de pe grumajii unui schivnic bizantin şi lipit de un ziditor caraghios pe trupul butuhănos şi îndesat, croit în linii scurte. De douăzeci de ani, Dănăilă şi-a înodat norocul de-al Conului Enake. Acum, îşi cunoaşte stăpânul pe de rost, după fiecare semn văzut şi după toate cele cari nu se văd dar se ghicesc.

Intunerecul coboară. Pete mari de umbră cad peste mirişti. Zările se pierd în negurile nopţii.

— Aprinde felinarul, vreau să citesc!

Dănăilă îşi priveşte, plin de umilinţă, stăpânul şi, — alungând îngrijorat surâsul plin de o răutăcioasă compătimire care-i supără faţa, — se mişcă greoiu, dar pripit să îndeplinească porunca. Printre luminile dumnezeirei licăreşte acum şi flacăra lumânării prinsă între patru geamuri.

Conu Enake citeşte: „Traité sur les punaises". Dănăilă, — umflat de profund respect şi condescendenţă, — soarbe admirativ, mormăitul neînţeles, de pe buzele ministrului. Apoi, sforăituri cu gorgoane se pierd în noaptea suavă. Atitudinea lui Dănăilă a rămas aceiaşi. Contemplaţia admirativă însă s'a topit într'un rânjet de dispreţ. Cu broboane pe frunte, striveşte o înjurătură printre dinţi, strângând pătimaş, în mâna-i amorţită, felinarul.

La Răchitari, aşteptau administratorul şi toţi func-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţionarii cancelariei cu argaţii moşiei, înşiruiţi, după grad şi slujbă, în curtea conacului, iluminat ca de 10 Mai. Pe treptele scării, două fetiţe agăţate de fusta mamei — soţia administratorului — şi-au ascuns sfioase, feţele în buchetele închinate Excelenţei Sale. Caleaşca intră cu chiuituri şi plesnete, pe porţi.

Dănăilă, — cu mişcări de urs svelt, — sare din trăsură şi aşteaptă cu un aer de miloagă oficialitate, — spinare încovoiată, privire în fundul pălăriei trimisă spre pământ atât cât permite întinderea braţului şi mai mult, — coborârea stăpânului.

— Donnez-moi cent sous, en petite monnaie de dix... (gest de suveran şi zornăit prelung în mâna surugiului). Ça parait plus...

Cu priviri de vultur, trece greoiu printre ţoapele cu nasul în ţărână; primeşte florile din mâinile fetiţelor, pe care le răsplăteşte cu priviri ocrotitoare şi mângâieri mai mult decât părinteşti.

— Să mă lăsaţi în pace, — zise către administrator, — — Am de făcut un raport la Academie!

In patul moale, înfundat cu voluptate în puful pernelor, Conul Enake citeşte avid, cu tremurări de buze şi înfiorări „Chérubin enfant de bordel".

Târziu în noapte, Safta lui Toader Chioru, mai marele peste coteţele şi orăteniile curţii, după dese scărpinături pe timpul somnului, s'a trezit, răsbită de pişcături, cu un ochiu pe jumătate deschis în spre ferestrele conacului, scăldate în lumină. Şi-a mormăit, râcâindu-şi burta:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Măi Toadere, Conu Enake încă nu s'a culcat... Machia, ce-o fi făcând?

— Pă dracu! Iaca, ceteşte ori scrie, că d'aia'i menestru...

Şi'n toate cămăruţele, acelaş gând, — licăritor în anumite clipe de trezire, — înfrăţise pe robi: „Conu Enake scrie..."

Somnul profund, cu sforăituri de uriaş, binevenit după bucuriile de unul singur trezite de lectură, statornicea prin tăria luminii electrice lăsată aprinsă, legende pentru mai târziu: „Şi muncea Dom'le, muncea... nici noaptea n'avea odihnă!"

O lună întreagă s'a străduit Ion Brusture să tâlmăcească documentele Conului Enake. Şi după ce le-a orânduit cum se cuvine, a mai făcut şi „un studiu amănunţit cu încheieri" aşa precum fusese porunca. Conu Enake, între un consiliu de miniştri şi prezidarea unui comitet pentru „Occidentalizarea ţărancei române" le-a răsfoit câteva minute, sorbind pripit o cafea turcească. Şi-a zis apoi, răspicat, lui Brusture: „Pentru cunoştinţele pe cari le-ai dobândit până acum, e bine, — e bine, — dar putea să fie şi mai bine. Cu deosebire în concluziuni, trebuia să fii mai succint. Ia aminte tinere: In viaţă ca şi în opera de ştiinţă, să eviţi trăncăneala, mă 'nţelegi? Sau, dacă trebue neapărat să te serveşti de ea, să ştii s'o mânueşti cum trebue, să-i prinzi, — cum s'ar zice, — meremetul... E!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tot eu trebue să mă chinuesc câteva nopţi în şir, ca să pot desăvârşi ce-ai început dumneata!"

In realitate, Conu Enake îşi dăduse seama cu nespusă mulţămire, cum că Brusture plătise cu prisosinţă binefăcătorul gest materializat într'un sutar. Trebuia însă, să păstreze neatinse formulele cu cari îşi înzăunase viaţa şi dela cari nu s'ar fi abătut nici în ruptul capului. Şi una suna cam aşa: „Să nu arăţi niciodată unuia mai mic că eşti mulţumit de ceea ce i-ai poruncit să facă".

In Brusture, dovedise mari calităţi. „Trebue să-l ajut, — pentru interesul şi viitorul lui, — şi-a zis marele altruist, — e datoria mea, — aşa precum am făcut-o şi pentru atâţia alţii, nerecunoscători..."

Şi astfel, de trei luni, Brusture este al doilea secretar intim al Conului Enake. „Te pun în pâine... Vezi să o meriţi... — i-a spus solemn ministrul, — fă-te vrednic de solicitudinea mea părintească şi ai să ajungi departe..."

Deocamdată, Brusture e îmbrăcat mai cu îngrijire, poartă ghete fără răsuflători şi mănâncă dela masa „personalului". In schimb, toată ziulica, până noaptea târziu, lucrează în biblioteca Conului Enake, descifrând, clasând, catalogând. In plus, mai scrie toată corespondenţa cu furnizorii, solicitatorii, instituţiunile, societăţile şi comitetele prezidate de stăpân. Dănăilă e fericit. Toate îndeletnicirile plicticoase ale funcţiei le-a lăsat pe seama lui Brusture. „Lasă-l să dea pe brânci, — îşi zicea cu o bucurie drăcească, la început, — să vadă şi el ce amară e pâinea Conului Enake!"

După câtăva vreme însă, purtările pline de cuviinţă ale tânărului, sgârcenia lui la vorbă, răspunsurile lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scurte şi tăioase,--totdeauna la punct,—şi mai cu seamă mândria pe care o ghicea ascunsă sub umilinţa aparentă a nevoilor vieţii, îl îndemnară pe Dănăilă să se apropie cu interes de Brusture. „Ăsta o să ajungă departe, ori cât l-o ţine sub obroc jupânu..." Şi atenţiunile pline de prietenie, întrebările discrete şi destăinuirile reţinute, pline de maliţiositate, ale lui Dănăilă, îi înfrăţiră. Mai totdeauna, subiectul care îi încălzea era „stăpânul".

— Caut să-i fiu pe plac, nene Dănăilă.

— Caută băete dragă, că-i om bun şi larg la suflet. Viaţa lui e pildă vie de mucenic: „Nici o răsplată bănească, nici una... mă 'nţelegi? Mulţumirea morală ajunge!..." Numai muncind poţi să-l răsbeşti şi să-i răscumperi grija ce-a avut-o pentru dumneata...

— E bogat tare, nene Dănăilă?

— I-auzi, na! Putred. Numai cele două moşii îi aduc peste 800.000 lei anual.

— Cum numai?

— Ce, faci pe prostu? Dar acţiunile? Dar tantiemele de pe la consiliile de administraţie unde-i preşedinte sau simplu membru, bez leafa şi ce mai scoate de pe cărţile cu cari îndoapă toate şcolile şi instituţiile culturale...

— Păi, după câte mi le-ai spus şi după câte le ştiu eu, slujeşte pe la toate câte le 'nşiri pe degeaba, — nu primeşte nici o lăscae...

— Vezi bine, nu primeşte nimic în mână, dar tot ce i se cuvine se varsă la Casa de depuneri...

— Păi atunci...

— Măi băete, Conu Enake e om mare, e învăţat mare şi mai cu seamă e patriot, deci filantrop. Vrea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-i rămâie numele. Are gânduri măreţe. Şi de aceea strânge... Nimic pentru el, — totul pentru aşezămintele prevăzute în testament...

— Il ştii?

— Nu-l ştie nimeni, — dar există. Testamentul ăsta, e cârja Conului Enake; cu ea fericeşte, cu ea ameninţă, cu ea blestemă... Hârtia aceea cu „ultima voinţă" de nimeni ştiută, l'a aşezat încă din viaţă, — fără drept de cârtire, — printre muritorii sortiţi să aibă îngropăciune naţională, discursuri şi statuie... Asta-i mare lucru...

— Mare, nene Dănăilă... Dar averea asta a agonisit-o dânsul?

— E, cum vrei să strângă comori, un om desinteresat ca el... A moştenit-o. Nu-i vorbă, cu vremea şi-a mărit-o mult. Nici că se putea altfel, om chibzuit cum se găseşte, cu cheltuială rânduită şi pofte eftine.

— E de neam grec, nu-i aşa?

— De, asta nu prea pot s'o ştiu, că n'are nici un fel de documente în bibliotecă. Dar, din câte le-am auzit, întâiul român din neamul Conului Enake a fost bunicul său, descălecat la noi cam acum vre-o sută de ani pe uliţele Brăilei. Gurile rele spun că, ar fi fost de fel albanez, că haiducise câtăva vreme prin munţi, de unde de frica spânzurătoarei, fugise la Constantinopol. Nesimţindu-se bine nici acolo, a răsbit-o la noi. Şi din calic uscat, nu ştiu cum s'a învârtit de-a ajuns mare negustor de grâne. Acum, tot gurile rele spun cum că chiagul cel mare tot cu haiducia l'a făcut şi pe la noi, prădând dilijenţele... Apoi s'a pus pe cumpărat pământ, care pe vremea aceea n'avea căutare; când dai, cum e azi, un pol de pogon, era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult... La moarte a lăsat avere destul de frumoasă lui fiu-său Iani, tatăl Conului Enake. Iani ăsta — Iancu mai târziu — uite-i colo portretul, — născut şi crescut boier în toată regula, a mărit şi el averea... Ei, lumea spune de altfel multe, dar cine poate să-i astupe gura şi cine stă să o creadă; hai?

— Păi cum s'o creadă nene Dănăilă... rea şi pismaşă cum este...

— De-aia, ţi le spun şi eu aşa cum le-am auzit, fără să le dau un pic de crezare. Cică, un mare bancher Scufidis s'ar fi îndrăgostit nebuneşte de o soră a lui Iani, femeie văduvă, de-o frumuseţe fără seamăn, cu care s'a avut şi care a murit pe neaşteptate într'o noapte, răpusă ca de un blestem. Disperarea bancherului a fost mare. Cu vremea, toată dragostea a revărsat-o asupra lui Iani, care ştia meşteşugit, să-i întreţie vie amintirea moartei. Il vedea des, îi împrospăta aducerile aminte, îi evoca anume momente tulburătoare din trecut, astfel că, bătrânul nu ştia cum să-l mai răsplătească. Murind a lăsat toată averea lui Iani.

Boerul nostru a studiat la Paris. S'a întors de-acolo burduf de carte, doctor în drept. A fost la început procuror, — da ce, par'că era prost să-şi piardă vremea descurcând pricinele oamenilor? Bogat cum era s'a apucat de politică şi muncind din greu a ajuns precum îl vezi... Ar fi fost şi păcat...

— Multe mai ştii, nene Dănăilă...

— E, le aud şi eu povestite, că d'aia am urechi.

Uruitura trăsurii trasă la scară, — Conu Enake nu putea să sufere automobilul, „maşină cu miros puturos", — vestea sosirea stăpânului. Dănăilă se grăbia să-l întâmpine. Brusture rămânea singur, în bibliotecă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privind îngândurat portretul lui Iani, pictat într'un jilţ mare, cu o carte pe genunchi. Din toată înfăţişarea lui severă, se desprindea un îndemn, plin de-o ironică gravitate: „Munceşte băete, numai să ai noroc..."

Umbrele unui amurg ploios de Noembrie învăluesc jumătatea massivă a trupului Conului Enake, plecată sârguitor peste muchia biuroului din cabinetul ministerial. Rezolvă corespondenţa.

In stânga Excelenţei Sale, la cuvenita distanţă care nu dă voie răsuflării să-şi trimită căldura până'n chelia ministrului, stă deşirat şi neisprăvit de lung, cu călcâele lipite, şeful de birou principal, Tănase Chiosea.

Muşcându-şi înfrigurat mustaţa prăjită sub nări de ţigările fumate până la cea din urmă formă a chiostecului, Chiosea, înjură, în gându-i, de toţi dumnezeii, pe directorul de serviciu respectiv, aflat bolnav, — în urma unui chef cu dame, bănueşte dânsul, — şi a cărui lipsă l'a împins, — ca viţelul la tăere, — cu hârtiile de iscălit, la ministru. O muscă întârziată, îl bâzâe şi-l pişcă. Chiosea o alungă cu mişcări timide, bălăngănind scurt din mâna cu degetele noduroase şi unghiile mâncate, înegrite de cerneală, cu neputinţă de spălat după treizeci de ani de infiltrare în piele, ca o otravă înceată. Ochii lui spălăciţi, urmăresc cu o teamă bleagă, goana tocului strâns între butucii dreptei Excelenţei Sale, pe rândurile copiate de el.

— Aprinde lumina şi deschide fereastra; s'a pesti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lenţiat aerul aicea... Hm, hm, E he he!... Nu-i permis astfel de greşeli mă 'nţelegi? Nu-i permis!... Mă faceţi de râs, —. *Eu* iscălesc...

— Da, Domnule Ministru.

— Dacă da, să vă băgaţi minţile în cap şi să învăţaţi gramatica...

— Da, Domnule Ministru.

— Să nu-mi prezentaţi prostiile...

— Da, Domnule Ministru.

Şi Chiosea, simte cum se lungeşte şi se subţiază.

— Este intolerabil!... De unde dracu aţi scos: „vacile mănâncă"? Unde-i acordul între subiect şi predicat? spune unde-i?

— Permiteţi, adânc respectuos, Domnule Ministru, verbele în a-are...

— Destul! — Dumneata, ca'vă zică, — să mă înveţi gramatică? Nepricepuţi ignoranţi şi... îndrăsneţi ca să nu zic obraznici! (ştergând nervos şi îndreptând) „vacile mănânc..." Nu plătiţi cu nimic pâinea pe care v'o dă ţara!... Toate trebue să le fac eu, numai eu, numai eu, robul fără răsplată!... Muncă Dom'le, muncă serioasă, care să încunune în definitiv opera, o-pe-ra, mă 'nţelegi?

Lui Chiosea i s'a pus nodul. Frica i-a uscat gâtlejul. Işi înghite în sec răsuflarea greoaie. Inţepenit, mişcă doar din degete pe cusătura pantalonilor.

Dar, fulgerile din ochii Conului Enake se potolesc. Valul de bunătate al temperamentului său sentimental şi milos, revărsându-se peste digul datoriei, căci „un adevărat om de stat, arareori trebue să-şi arate omenia" îneacă teroarea care a damblagit trecător pe Chiosea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce-o să vă faceţi, mă întreb, ce o să vă faceţi, când n'am să mai fiu *Eu*? rosteşte tremurător Conu Enake, cu braţele în tavan, cu un ochiu închis şi cu durere stăpânită în glas, — ce-o să vă faceţi?

Induioşat de vedenia unui neprevăzut sfârşit, Excetenţa Sa, ca toţi indispensabilii pământului, simte golul, simte nimicul împotriva căruia atotputernicia sa se spulberă neputincioasă. Mila de sine însuşi îl frânge. Cu ochi visători de bou, întreabă blând:

— Ai vre-o decoraţie?

— Nici una Domnule Ministru...

— Să spui directorului dumitale, c'am spus eu, să te pue pe tabloul de 10 Mai... Eu vă cert, eu vă mângâi... Să vie Dănăilă.

Dănăilă era pe-acolo. Pândea, nevăzut, chemarea stăpânului. Şi s'a strecurat înăuntru, cu paşi înăbuşiţi, ca şi cum tălpile ghetelor i-ar fi fost de asbest. Oprit la doi paşi de biurou, şi-a înclinat cu smerenie capul în spre umărul stâng, hămăind, — scurt şi răguşit, — un crâmpeiu de tusă, „atât cât trebue ca să-ţi vesteşti sosirea, fără să enervezi pe cineva, sau să-l sparii".

Conu Enake, scos din plasa a cine ştie ce gânduri grele, sau uşoare, sau măreţe, s'a scuturat cu fiori. In privirea întunecată şi sfielnică a secretarului, — de care uitase că-l chemase, — n'a cetit nimica bun.

— Ce-i?

— Păi nimic aşa... Coane Enake, dar...

— Ei, spune! Nu-mi da emoţii inutile cu figura asta de cobie. Ce s'a întâmplat?

— A venit răspunsul Marelui Vizir...

— In sfârşit! Decretul?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da.

— Și decorația?

— Coane Enake, mari pezevenghi sunt Turcii...

— Cum? Nu-i în briliante?

— Nici cu, nici fără... numai decretul cu o adresă explicativă. Mi se rupe sufletul gândind la cei cinci ani de corespondență fără de folos. Mari peze...

— Destul! Adu decretul să-l văd împreună cu adresa... Mama lor de ticăloși!

Conului Enake, i se năzărise, cu vre-o cinci ani în urmă, cum că un strămoș, dobândise pe vremuri Ordinul „Ifticar" în briliante, decorație cu drept de moștenire asupra urmașilor. De și constelat aproape cu toate decorațiile pământului, una cu briliante nu căpătase încă, vremile fiind tot mai grele și regii tot mai săraci. „Ia să 'ncercăm, — și-a zis Excelența Sa, — Turcul e nobil..." O corespondență protocolară, plină de documentări gingașe deoparte, de răspunsuri evazive de cealaltă, se urmă timp de cinci ani, cu întreruperi pline de resemnare, pricinuind nădufuri și sudori lui Dănăilă, silit să tot copieze și să recopieze conceptele stăpânului. Acum, prin această ultimă adresă, viziriatul plictisit, certifica moștenitorului de pe malul stâng al Dunării, dreptul de-a purta ordinul „Ifticar" în briliante. Cum însă, decorația fusese odată dată în natură, se reînoia numai decretul.

După o cetire îndelungă cu repetiri necăjite și opriri cu răsuflare hârâită, Conu Enake, pătat vânăt peste stacojiul feței sale apoplectice, ridică privirea în spre un colț împăienjenit al tavanului și zise cu mânie stăpânită:

— Care va să zică, numai decretul... Pentru sdreanța

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

asta încondeiată au slujit ai mei Padişahului, plini de credinţă... Spun că au dat-o odată... Ei, dar s'a pierdut! Ce mare lucru dacă o mai dau încă odată...

— In briliante, Cucoane...

— Cum?

— Mari pezevenghi Măria ta...

Ca o gratulare pornită din străfundul unei sinceritâţi totdeauna strivită, buzele Excelenţei Sale rostiră urban, pianissimo dar energic:

— „Ai sictir!"

Cu mâna pe clanţa uşii, Dănăilă privi cu amară duioşenie făptura mâhnită a stăpânului său, care cu mâinile pe pântece, bătea barabancea în tempo de marş, murmurând tăios, cu ochii în bagdadie:

— „Ingraţi şi nerecunoscători!"

Dar nici nu-şi strecurase Dănăilă de-abinelea burta prin crăpătura uşii, când se auzi rechemat:

— „Uite o hârtie de-o sută. — Du-te la casier să mi-o schimbe în cinci hârtii de câte un pol, dar noui. Plec mai de vreme astăzi, — am spus să-mi pregătească baia...

Baia Conului Enake!... O aşteptau, cu bucuria şcolarilor în preajma vacanţelor, toţi funcţionarii ministerului, căci, plecau cu trei ore mai de vreme dela serviciu. Graţie acelui „instinct atât de van" ce chinuise în ascuns toată viaţa Conului Enake şi care îl mai necăjia şi acum, mai mult din obişnuinţă,—odată la două săptămâni, — un suspin de uşurare umfla pieptul scribilor. Iar casierul, schimbând suta în cinci polişori noui, înfrăţia cu Dănăilă schimb de priviri şi clipiri de gene pline de subînţelesuri deşu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chiate. Aşa dar, o siluetă femenină descreţea, la dată fixă, fruntea grea de gânduri a marelui om de stat. Pe vremuri, îşi risipise vlaga cu mai multă generozitate, totdeauna însă în taină, discret, sfârşindu-se la gândul că ar putea să păteze platoşa aparentei dar înaltei sale autorităţi morale. Şi şi-o risipise vulgar, — chinuind carnea de roabe a fetelor de pe moşiile sale sau resfăţându-se, din când în când, în şorţul alb al vreunei fete din casă, pe care o copleşia de ocări din fiece, a doua zi pentru ca: „să creadă toanta c'a visat" şi pe care o congedia apoi neîntârziat: „ca să nu-şi ia nasul la purtare". Sensual până la perversitate, cu pofte totdeauna noui, îşi dăduse seama că, nu şi le-ar fi satisfăcut decât cu rizicuri mari în lumea femenină a clasei sale, unde îşi creiase legenda unei pudicităţi imaculate, pe care o întreţinea de altfel cu deosebită grijă, prin atitudini de sentimental romantic, preaslăvind iubirile pure a la „Paul şi Virginia" sau suspinând înăbuşit, cu privirile duse departe, ca şi cum ar fi fost inoculat cu sentimentalism acut, oridecâteori lăutarii cântau: „La şalul cel negru priveam în tăcere" sau: „In zadar, în noaptea neagră caut să te regăsesc!..." In realitate, femeia pentru dânsul nu era nici lumină, nici zâmbet, nici gingăşie, nici complexul de întrebări fără de răspuns al „viţeilor amoroşi". Era: „instrumentul plăcerilor nemărturisite; paratonerul pornirilor genesiace". Toată darnica risipă a naturii, tumultoasa revărsare a inimilor calde ale căror pulsaţii se topeau în dumnezeiasca armonie cosmică, se materializau la dânsul în formule brutale pe cari le preţuia drept o înaltă filosofie a vieţii: „mai întâiu e pofta, — asta vine dela diavol, — apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gestul şi la urmă scârba... pentru ca apoi, iarăşi să vie pofta! Asta-i amorul". Obişnuit să-şi preţuiască fiecare gest şi fiecare acţiune, se judeca adesea, ocărându-se aspru: „Sunt un posedat, cu mult sânge îndrăcit. Dacă n'aş fi moştenit locul unde mă găsesc, aş fi cutreerat lupanarele. Totuşi, — e un merit că am ştiut să le fac aşa cum le-am făcut şi o virtute că încă roşesc, mai ales... *după*".

Vâlvătaia asta de porniri lubrice o îmbrobodise pentru toţi în porunci lapidare: „Nevoi ruşinoase" sau: „Deboşeriile vieţii, contra cărora orice om moral trebue să lupte şi să le învingă". Iar, când cei mai de aproape îl încolţeau:

— Cum, Coane Enake, nu se poate ca în toată viaţa să fi rămas...

— E, nu zic asta, — aşi minţi. Dar dacă am făcut-o, este numai pentru ca,—să nu se zică cumcă n'am cunoscut femeia!

Nineta e blondă. Nineta e armonios zidită. Are carnea pietroasă şi ochii negri, uneori cu priviri de pisică înfuriată şi prea adesea învăluiţi în abureala depărtărilor, unde gonesc visurile. Fata unei modiste — tată necunoscut — franţuzoaică pripăşită pe la noi şi care murise nepricopsită. Conu Enake o descoperise într'un atelier de pânzărie, unde-şi lucra dumnealui albiturile. De doi ani, la fiecare două săptămâni, Nineta ia drumul casei Excelenţei Sale.

Şi'n seara aceea, Brusture, deşi primise ordinul categoric că-i liber, rămăsese. Ştia că vine Nineta. Cu două săptămâni mai înainte, o întrezărise intrând şi acum, încins de dorinţi fără nădejde, rămăsese totuşi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nineta sosind, a zărit prin deschizătura uşii bibliotecii, capul tânărului plecat în cărţi şi-a furat în treacăt o privire svârlită cu teamă dar încărcată de făgăduinţi. La plecare, în poartă, Brusture i-a eşit hotărît înainte. Cuvintele erau de prisos. Işi adânciră înflăcăraţi privirile, simţiră clocotul sângelui înfrăţindu-i şi-şi topiră înfiorarea într'un sărut nesfârşit. Dinţii de lupoaică ai fetii însemnară cu rubine buzele băiatului. Şi porniră la braţ, ameţiţi de voluptatea clipelor cari aveau să-i contopească, trecătoare răscumpărare a vieţii lor de robi, plătiţi meschin pentru darul împărătesc al făpturii lor.

Rămas singur, Conu Enake se posomorî. O undă de melancolie îl mototoli. Se simţea vlăguit. Nineta îi surâsese la plecare ironic şi compătimitor. Pentru întâia oară „maşina de carne" îi ceruse ceva care trecea şi peste suta de lei şi peste mijloacele sale de realizare. Din silueta femeii, se desprinsese tăcută, smerită ca o floare gata să se ofilească, setea după o mângâiere iluminată de zâmbetul omenos al înţelegerii. Peste morfoleala senzuală a Conului Enake „vânzătoarea de sensaţii", simţise trecând fugară ca şi clipa, nevoia unei gingăşii proaspete, plină de iertare. Din toate acestea, marele om nu pricepuse nimic. Se simţia îmbătrânit. De bună seamă îmbucase prea mult la dejun, ori îl enervase nespus chestia cu decoraţia turcească.

„Trebue să iau o curăţenie" cugetă dânsul, aşezându-se la masă. Şi începu să clăpăiască icrele moi, pe care i le servi cu mişcări socotite, aceleaşi în şirul atâtor zile scurse, bătrânul staroste al slugilor, Pavel.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După şuncă şi piept de curcan, goli setos două pahare de vin. Privi apoi îndelung, la flacările care şerpuiau cu trosnete în cămin. O nelinişte ciudată, nemai încercată până atunci, îl chinuia. „Fără îndoială, mi-am deranjat stomacul... Apăsarea asta de-acolo vine, căci altfel, de unde dracu năvălesc gândurile urâte?" Şi resemnat, renunţă la prăjitură şi la compotul de piersici. In schimb, mai bău un păhărel şi sorbi, cu nările umflate, cafeaua pe care i-o turnă Pavel.

— Am văzut în salonul galben, nişte mănuşi cenuşii de damă... Ce femeie, afară de aia pe care o ştiu eu, — a fost astăzi pe-aci?

— V'au căutat duduile Zoica şi Marioară, conaşule.

— A ha! pupăzele... mormăi încruntat Conu Enake; astfel botezase dânsul două nepoate de soră, singurele sale rude, pe care nu le putea suferi pentru că erau „cheltuitoare şi luxoase, prost crescute, ahtiate după bărbaţi şi-i doreau moartea..."

— Şi ce vreau?

— Păi, ziceau c'au venit să vă vadă...

— 'M da, — le era dor... Nu ţi-am spus să nu mai laşi pe nimeni să intre în saloanele diplomatice, când nu sunt eu acasă?

— Le-am spus conaşule, dar au început să râdă...

— Hai?...

— Şi-au zis că, de ce adică să intre acolo numai moliile, că la urma urmelor tot ale dumnealor au să fie toate...

— Cum? Aşa au zis? Am să le dau afară definitiv... Toate ale lor, hai? Paşti murgule... Numai dacă cumva mi-o lua Dumnezeu minţile... Toarnă-mi Porto. Pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mâine dimineaţă: fracul No. 1, jobenul No. 1, pantofii de lac No. 1, lada cu decoraţii; trebue să fim cu toţii în păr, că vine Majestatea Sa să inaugureze Palatul Culturii Poporului.

— Conaşule, îngână sfios Pavel.

— E, ce-i? Ce dracu aveţi astăzi toţi, de v'aţi întunecat aşa?

— Conaşule, nu vorbesc pentru mine, că eu, — de, — sunt bătrân, n'am să moştenesc pământul; dar m'au rugat alde Sandu, şi Tudor, şi Surlea, şi Profira cu Aglaia, să pun o vorbă bună pe lângă Măria Ta, — să te'nbunez adică şi să le crezi...

— Ce vorbă bună? Ce'nbunare? Nu's eu totdeauna bun? Ce să le cred? Că's umflaţi de sătui şi de trai bun?

— Nu o mai pot duce aşa, boerule... s'au scumpit rău toate celea... n'au legat până acum două într'un tei; ce bruma primesc leafă, se duce toată...

— Cum să lege şi cum să nu se ducă tot, dacă's risipitori, curvari şi beţivi!... Nu se gândesc decât să-şi umfle burta, alt ideal n'au, mă'nţelegi?

— Vai de bucuriile lor, Măria ta!... Omu-i trecător... Ca mâine s'or trezi şi fără ocrotirea Măriei Tale... N'au nimic pus de oparte, pentru zile grele...

— Dar cine are par'că? Cine mai e sigur pe ziua de mâine? Uite, bate războiul la uşă... Praful o să se aleagă de toată truda şi agonisita oamenilor!...

— Nu te mânia conaşule, da îmi dau cu socoteala că au şi ei o fărâmă de dreptate. Măreşte-le simbria dela Anul nou ce vine, nu te uita şi dumneata în crucea banului... Mare pomană ţi-ai face...

— Pomană! Toţi la fel, lacomi de bani ca şi cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n'ar mai fi şi altceva mai de preţ pe lume. Huzuresc toată ziulica, tainul le merge, leafa le merge şi tot nemulţămiţi sunt... Ce vor? Să mă jupoaie? N'am, că pe mine nu mă plăteşte nimeni pentru slugăria mea... Sunt cel din urmă servitor al ţării... De ce nu luaţi pildă dela mine?

— Ba luăm Conaşule, de ce să nu luăm, vai de păcatele noastre... dar suntem oameni sărmani...

— Sărmani!... Dar dacă trăiaţi pe vremea robilor, ai?...

— Păi robii erau ţigani, Măria ta...

— E, ţigani, ţigani... da vorba-i că ei ar fi făcut pe degeaba toată slujba voastră, mă'nţelegi? Şi voi aţi fi cerşit pe la porţi...

— Păcat Conaşule de-astfel de vorbe, slujim aici de-atât amar de ani...

— Slujiţi cu credinţă înainte şi n'are să vă pară rău, — de toţi am avut grijă. — Pe toţi v'am trecut în testament, înaintea tutulora!... Cine's mai aproape de mine ca voi? Aveţi răbdare şi mă veţi pomeni în toate zilele vieţii voastre... O să petreceţi bătrâneţi împletite cu aur...

— Dumnezeu să-ţi dea sănătate Conaşule...

— Zăvoreşte şi du-te de te culcă. Mâine la şapte, cafeaua.

E singur ca întotdeauna şi par'că nu-i ca totdeauna. Noaptea aceasta nu-i ca celelalte. Il apasă tăcerea şi nu-i vine să se culce. Nu îndrăsneşte să stingă lustrul cel mare din hall; ba dimpotrivă, aprinde şi'n biurou şi în saloanele roş-galben şi albastru şi în odaia de culcare. In salonul galben dă din nou cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochii de mănuşile cenuşii. Şi'n luminile ochilor i se aprinse jăratec. „Toate ale lor, hai? Dar de ce? de ce?... Mai bine ale nimănuia dacă n'au să mai fie ale mele... Am să le dau foc într'o zi! „Şi degetele de piele cenuşie se mişcară par'că ritmic, ca pe clapele unui pian, şoptindu-i: „ale tutulora..." Desluşi apoi chihoteli de râs stăpânit şi şopoteli. O uşă scârţâi prelung şi un curent de aer rece şerpui în juru-i. Cine a hohotit aşa? Un gâtlej nevăzut a rostogolit cascade de râs... Cine? Conu Enake simte cum îl ia cu îngheţ din moalele capului până'n buricele degetelor. Parcă'l junghie în inimă. Un burghiu drăcesc îi dă cep, pătrunzând cu svâcneli. Caută rătăcit şi sperios în juru-i, cu auzul încordat. Bătaia ceasornicului din buzunarul vestei creşte, lovindu-i coastele. Il asvârle pe măsuţă alături de mănuşile cenuşii. „Cine a spus ale tutulora?" Şi i se pare deodată, cum că ar veni de departe, străin într'o casă străină, printre lucruri pe care nu le-a mai văzut. Sunt totuşi ale lui, le-a strâns cu casnă şi parale de prin toate dughenile cu vechituri ale lumii. „Sunt ale mele, ale mele!..." Cuvintele i se pierd în bâlbâieli. Sudori reci îl încearcă. Gâfâind, cade greoiu pe divan: „Doamne ce-i asta?" Şi închide ochii, strânge pleoapele, ca să nu mai vadă. Prin negură însă, vede mai bine. Din clar-obscurul unui ungher, bronzul a trei fauni pompeieni începe să se nuanţeze în alburiu, apoi în alb-trandafiriul cărnei. Iată-i cum coboară de pe soclu, rânjesc, se ciup şi încep să dănţuiască cu chiuituri drăceşti. Toate femeile de piatră sar dela locurile lor, iar de pe pânze naiadele şi nimfele goale se desprind dintre copacii vopsiţi şi cad pe podea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răspunzând cu gesturi voluptuoase chemării faunilor. Insăşi Maria Magdalena, cu ochii plânşi, frântă de durere, n'a putut goni ispita; s'a desprins de lângă crucea însângerată şi-a coborît cu părul ei blond în lumea păgână a altor veacuri, după ce mai înainte, sărutând picioarele iubitului răstignit, a şoptit: „Doamne iartă-mă, căci din păcat ne-am născut şi prin păcat ne vom mântui". Un Bacus beat i-a lins lacrămile şi ea de'ndată a surâs. De pe paravanul din faţa sobei, un cavaler pudrat şi două marchize, păşesc în pas de menuet înspre sarabanda trupurilor goale.

— Asta-i noaptea Valpurgiei!, — bâlbâe Conu Enake, — dar ce caut eu aici? Doar nu-s diavol... Un ritm de iad începe să se desprindă din mişcările pline de chemări aţâţătoare ale atâtor forme sculpturale, ca şi cum toate vieţile topite de meşteri în piatra dăltuită, abia acum străbătând veacurile, s'au contopit într'una, unica, cea adevărată, însufleţită de zămislitorul gest... Cu oroare, Conu Enake vede încolăcirile sguduite de spasmuri, aude hohoiturile isterice şi atingerile prelungi ale buzelor arse de frigurile poftei.

Un satir, strângând la sânu-i păros o nimfă, strigă: „Aiurusum!"

— Asta-i Turc! vrea să exclame Conul Enake, dar... o noapte pâcloasă îneacă totul. Cranii lăptoase încep să apară rânjind.

— Pute a hoit şi aud oase ciocnindu-se!... vrea să strige Conul Enake, dar sforţările îi sunt neputincioase. Din gâtleju-i uscat şi acru, nu poate scoate nici un sunet. Vrea să ridice braţele, vrea să-şi mişte picioarele. Trudă fără de folos. A înlemnit aşa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cât? Poate pentru totdeauna... Poate că am murit?

Şi scheletele rânjesc, încep să-şi descleşte maxilarele; vor să cânte. Şoapte cadenţate încep să joace, întovărăşite de tictacurile tutulor ceasornicelor şi pendulelor, din toate epocile, adunate de boer în anticăria sa. Şi maxilarele cântară: „Toate trec... păcătosule! păcătosule! păcătosule!..." Cântecul ia proporţii uriaşe, plesneşte în ziduri, răspândindu-se haotic prin toate încăperile. Un schelet se apropie de Conu Enake, şi amoros îl sărută apăsat pe buze, scrâşnind din dinţi şi trimiţându-i răsuflarea de crivăţ până'n măruntaie. Apoi lungindu-se până 'n tavan îi mângâie cu falangele chelia, creştetul căreia lasă să cadă, greu şi rece ca un bulgăre de ghiaţă,—un scuipat. Ceasornicul cel mare începe să bată cu răsunet de clopot.

— „Mor!"... îngână Conu Enake şi într'o desnădăjduită opinteală saltă în sus, se îndreaptă cu paşi de somnambul în spre o etajeră, ia candelabrul sprijinit pe umărul unui ciclop şi repezit par'că de furiile văzduhului, intră în hall, isbind cu sete ceasornicul care se năruie cu huruit de sticlă spartă şi sfârâit metalic de şurupărie şi roţi.

A deschis ochii mari, leoarcă de năduşit şi clănţănind. E pe canapea. Linişte în toată casa. Ceasornicele svonesc uşor, iar pendulul cel mare glăsueşte grav.

— „Visuri urâte dar şi-o încercare! gândeşte Conu Enake sculându-se. Trecând pe lângă măsuţă, zăreşte mănuşile cenuşii. Le apucă furios şi le sdrenţuieşte cu răutate, aruncându-le într'o urnă funerară greacă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Păşind înspre odaia de culcare, mormăie cu reculegere.

— Ori cum, trebue să dau mâine un acatist...

II.

In aula „Palatului Culturii Poporului", miniştrii străini, Excelenţele guvernului, paladinii oştirii şi toate oficialităţile îşi duc, cu opriri leneşe, paşii înspre eşire, neîndrăsnind par'că să înfrunte burniţa rece de afară. De-acolo, răsbesc slabe uralele mulţimii, semn de plecare al Suveranilor. Conul Enake e nemulţămit şi neliniştit. „Sunt contrariat,—da,—sunt contrariat,— repetă mecanic în gând, lustruindu-şi jobenul cu mâneca fraculuí,— poate mi s'a părut, dar Vodă nu mi-a arătat obişnuita atenţiune... Hm, tocmai mie!... Al dracului mă strâng pantofii ăştia No. 1, n'am să-i mai încalţ multă vreme..." Pierdut în aceste gânduri adânci, nici n'a simţit apropierea directorului noului aşezământ:

— Ei, Domnule Ministru, ce ziceţi? Domnia voastră care întotdeauna aţi încurajat... frumos, nu-i aşa?

— Hm! frumos,— foarte frumos,— dar... meschin, foarte meschin, mă 'nţelegi?

— !!!?

— Ce să ne mai ascundem după deget ca de obiceiu şi să ne umflăm în guşă ca curcanii; ştii că, mie mi-a plăcut totdeauna adevărul. Ei bine,— nu-mi place clădirea; e mică, luând în seamă scopul pentru care a fost clădită. Un coteţ destinat să primească un ele-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fant, mă'nţeleşi? De altfel, eu n'am fost consultat când s'a pus la cale, n'au avut nevoe de sfatul meu... E he, băiete... puţinică răbdare şi-o să vedeţi. Tot eu, — auzi — tot eu am să vă ajut şi aici pentru ca să puteţi da o adevărată amploare instituţiei. — Pe când vorbea Majestatea Sa, m'am şi gândit cum să desăvârşesc opera... Orice manifestare culturală trebue susţinută şi desvoltată. Cultura a fost crezul vieţii mele...

Zicând aceste vorbe, a simţit străbătându-l o atingere rece, ca o încolăcire de şarpe. Era primul ministru care îl luase felin de braţ, surâzându-i ciudat.

— Enake dragă, vreau să te previu de un lucru: Iţi dau un sfat prietenesc pe care te rog să-l urmezi, atât pentru interesul dumitale cât şi pentru acela al partidului; să-ţi retragi candidatura dela secretariatul Academiei...

— Cum? Imposibil!...

— Ascultă-mă pe mine...

— Lesne îţi vine dumitale, — dar gândeşte-te, — ce-o să zică ţara?

— Până la ce-o să zică ţara, e vorba de ce zic ei... Şi pe ei i-am iscodit eu, — nu te vor nici în ruptul capului...

— De ce? Ce-mi găsesc? N'am dovedit eu oare, pe toate tărâmurile muncă şi desinteresare?

— Nu-i vorba de asta. — Ii ştii cum sunt... Unii ţi-au creiat o atmosferă...

— Aşaaa? Care va să zică în ţara asta... Ei, şi ne mai mirăm de ce stăm pe loc, mă'nţeleşi? Şi dumneata încuviinţezi o astfel de porcă...

— Nu încuviinţez nimic, dar ce pot eu să fac? Sunt stăpâni pe voinţa şi votul lor... Dacă te-am prevenit,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am făcut-o ca prieten, nu aşi vrea să te expui...

— Iţi mulţumesc. — Nu sunt vrednici să mă aibă în mijlocul lor. — In timpul din urmă, am stat nopţi întregi buchinind la hârţoage, — neobosit la vârsta mea; am trei volume gata... o să le pun pe foc!

— Ba asta să n'o faci! Gândeşte-te la posteritate...

— Dar în definitiv, pe cine-l vor ei ca secretar?

— Din câte am auzit, pare-se că... pe mine.

— Pe... E, atunci se schimbă vorba... In sfârşit, au ştiut şi ei odată să aleagă...

— Aşa-i? După cum vezi, căzdeai la sigur... Şi'n afară de asta loveai în disciplina partidului, candidând contra şefului.

— Nu mai încape vorbă. — Dar, ori şi cum, Coane Ştefăniţă, pentru munca mea de zeci de ani, se cuvenea... mă'nţelegi? Eu care, — ţi-o spun acuma cu totul confidenţial, făcusem un testament prin care lăsam totul Academiei...

— Ce spui? Te gândiseşi la asta?

— Vezi bine, — dar acum, — m'am răzgândit, am rude sărace... Am să-l fac bucăţi!

Şi Conul Enake, clipind şiret, coboară mânios scările, sgâriind panglica de la cordonul „Coroanei României" care-i brăzda cu azur pieptul bătos şi alb al cămăşii.

Acasă, se isbi de Dănăilă care-l aştepta în capul scării, îmbujorat şi surâzător „după cum se cuvine ca să întâmpini stăpânii când vin de pe la serbări sau praznice". — De data aceasta însă, îşi dădu repede seama că nu-i tocmai aşa. — Incruntarea vânătă a Conului Enake îi trimise veninul în bujorii obrajilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi-i ofilì. Dănăilă luă înfăţişarea câinelui care aşteaptă biciul. — Totuşi, o bucurie răcoritoare îi gâdila sufletul: „Clocoteşte ca o căldare pusă pe jar mare, cu capacul bătut în cue, — rânji cu gândul Dănăilă, — numai de n'ar plesni..." Şi călcă în ritm pe urma paşilor de plumb ai Conului Enake, oprindu-se amândoi deodată, el în pragul iatacului, ministrul în faţa oglinzii dulapului, în care se măsură maiestos, scânteielor în armura decoraţiilor, asemeni unui Moş Crăciun. Işi scoase necăjit jobenul şi-l trânti pe-o măsuţă „Brumărescu"; peste motivul pirogravat, — stema ţării încercuită de ghirlande, — fundul pălăriei căzu ca o negură, acoperind-o. Măsură apoi odaia cu opriri scurte în faţa lui Dănăilă, care tot mai feştelit aştepta deslănţuirea furtunii. — Se privi încă odată în oglindă şi îşi scoase fracul, svârlindu-l pe pat în clincătul metalic al decoraţiilor.

— Tinichele!... Numai eu ştiu cât preţuiesc; le-am dispreţuit întotdeauna... Nu fac două parale! Şi totuşi, m'au învinuit vrăjmaşii şi pismăreţii c'am umblat după ele cu limba scoasă... Tu, — ştii mai bine, spune... Dacă le-am cerut uneori, am făcut-o dintr'un înalt îndemn moral: să vadă poporul cum se răsplătesc virtuţile civice... Mi-e scârbă acum.

Şi pe când Dănăilă îi deschiotara bretelele, răsuflă:

— Ştii ceva? Imi retrag candidatura dela secretariatul Academiei...

— Nu se poate una ca asta, Domnule Ministru...

— Ba se poate; am vorbit adineaoarea cu Beşleagă, — aşa spunea în intimitate Conu Enake primului ministru, — şi m'am convins că jindueşte el locul. — I l-am dăruit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Rău aţi făcut, fără să vi-l ceară măcar...

— Ei, Beşleaga nu cere, e şiret. — Dar l-am simţit eu că-l vrea, şi când o vrea el ceva... M'am gândit la disciplina partidului, ştii ce fel de ostaş sunt eu când este vorba de ordine şi erarhie...

— Ori cum, nu trebuia să...

— Ba trebuia, că el e şeful. Ş'apoi, îmbătrânesc dragul meu, îmbătrânesc... Simt că încep să devin netrebuincios unora, nesuferit altora...

Dănăilă, otrăvit de acreală învechită, simte cum îi saltă sufletul, pe când refrenul unei romanţe din alte vremuri, auzită la un chef, în zumzet de chitară, îl obsedează:

„Ca un val pe mare
Fericirea n'are
O statornicie
Pe acest pământ!"

— Imbătrânesc... Nu mai au nevoe de experienţa şi sfatul meu. — Insuşi Vodă...

Se opri înghiţindu-şi cuvintele. „Nu se cade, — îşi zise în gând, — nu-i permis să fac astfel de confidenţe unui subaltern. — Erarhia, — da, — erarhia, e-rar-chi-a... chiar în suferinţă". Şi îmbăţoşat începu să bată iarăşi podeaua. Apoi deodată, înaripat: „Vor veni în curând vremuri grele, le simt cum bat la uşă... Ş'atunci, la cine au să alerge? Tot la Conu Enake, tot la el, mă'nţelegi? Căci Conul Enake totdeauna a fost manta de vreme rea.

Pavel se arătă şi el.

— N'am nevoie de tine; ce-a mai fost pe-aici?

— Păi, aşteaptă în săliţă popa Lefterie din Scaeţi,— Zice că l'aţi chemat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— 'M da, s'aştepte până mănânc, nu vreau să-mi turbur sângele înainte... Ori mai bine da, — mai bine cu stomacul gol. Du-l în biurou. Viu şi eu imediat.

Popa Lefterie, după ce-şi rotise privirea peste toate frumuseţile şi minunăţiile din odaie, după ce se închinase smerit pe la icoane, încremenise cu ochii căscaţi a poftă, cu nările umflate şi cu buzele tremurânde în faţa trupului gol al unei femei de piatră, la care privia, încordat din toate mădularele, un ţap. Buzele întredeschise ale popii erau aidoma cu acelea ale ţapului.

O trântitură de uşă, cu bubuit prelung, asemeni tunetului, risipi beţia voluptoasă a cucernicului Lefterie. După doi paşi, Conul Enake se înţepeni crunt în faţa popii, care se închină rânjind cu umilinţă:

— Domnul să te aibă de-apururi în sfânta sa pază, Domnule Ministru...

— Ai rămas gură cască în faţa spurcăciunilor, părinte! Nu se cuvine, — mă 'nţeleşi? Nu se cuvine astfel de atitudini, mai ales pentru feţele preoţeşti. Că doar nu te-o fi pironit, — umflat în nări ca un armăsar, — nuanţa artistică a operii...

— Ferească sfântul, Cocoane. Mă uitam şi eu, — de, ca omul, la cele blestemăţii, scârbindu-mă foarte...

— Vezi bine, trupurile de piatră te scârbesc... dar cele vii, ai? Părinte, cred că bănueşti de ce te-am chemat?

— M'am tot socotit eu...

— Şi n'ai ghicit...? Părinte, — mă ştii, — eu nu umblu cu vicleşuguri, apuc totdeauna taurul de coarne,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mă 'nțelegi? Mi s'a plâns Andrei, — Andrei al Măriei văduva, de! par'că nu l-ai cunoaște... finu-meu, că doar eu l'am cununat cu Profira, — mi s'a jăluit cum că nu-i dai pace nevestii, auzi? Vrei să-i strici rostul?

— Vai de păcatele mele, Domnule Ministru, s'ar putea una ca asta, eu omul lui Dumnezeu...

— Se prea poate, că d'aia, trăiește diavolul, ca să vă ducă în ispită...

— La vârsta în care mă găsesc...

— Tocmai d'aia, pentru că ești la vârsta asta... E mai pofticioasă ca ori care alta. Sunt om cu practică, părinte, — ce, vorbești cu copii? Una și cu una fac două, mă'nțelegi? Doar te cunosc... Bețiv te știam și ți-am trecut-o cu vederea, — curvăsăria însă, nu ți-o iert, mă 'nțelegi?

— Coane Enake!...

— Nici un Enake! Să faci bine să-ți tai drumurile, păstrându-ți unul singur, pe-al bisericii; să nu mai aud care cumva...

— Cocoane, — Domnule Ministru, cu ce voi fi greșit eu Domnului ca să mă pedepsească astfel? Toate-s uneltiri de-ale dușmanilor, ca să mă piardă...

— Ia nu te mai ismeni așa, că știu eu ce porc de câine îmi ești... Nu-ți ajunge preoteasa? Ai prisos de risipit? Dă-il ei, — tot, — că ei i se cuvine, auzi? Și să știi, — popo — că de mai aud, te răspopesc, mă 'nțelegi? Pe moșia mea nu îngădui conrupțiune și imoralitate... Pe cine ne mai putem noi sprijini în opera noastră educativă și moralizatoare, dacă și'n voi împărățește diavolul... Du-te cu Dumnezeu!

Auzi, — să năzuiască deșuchiatul taman la fina Profira!... Și-o amintire înghirlandată cu sensualitate îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înfierbântă. Avu viziunea a doi sâni pietroşi; o mireasmă acră, de carne crudă tăvălită în busuioc îi biciui nările... Rosti mintal: „Quod licet..." şi se opri, mormăind răspicat: „Stricaţi şi perverşi... neştiutori de înalta lor chemare şi greaua lor răspundere!"

In sufragerie îl aştepta Pavel, gata să servească. Işi aşeză temeinic şezutul pe scaunul care pârâi dureros şi se încruntă văzând cutia cu icre moi.

— Aia şi-au pus, pe semne, în gând să mă otrăvească cu atâtea icre... Mi s'a scârbit... Să spui lui Brusture, să comunice că, timp de-o săptămână, să nu mi se mai trimeată cele cinci cutii cuvenite. Mai vreau şi alţii să mănânce... Le caută lumea pe la pescării şi ne 'njură... mă 'nţelegi? Câte cutii au mai rămas?

— Trei, Măria ta...

— Apoi, să dai una lui Brusture, să-i mai vie putere, că munceşte mult; una s'o mâncaţi voi şi alta s'o daţi lui Voicu gardistul din poartă că are copii mulţi, săracul... Să vadă şi el, că ţara are grijă de burta ălor care-şi fac datoria...

In ziua aceea şedinţa Camerei se vestea furtunoasă. Opoziţia începuse să agite cestiunea agrară, socotind-o mijlocul cel mai sigur ca să răstoarne guvernul. Cerea, pe toate glasurile, împroprietărirea ţăranilor, „pentru a se evita un nou 1907 cu toate ororile inerente". O milă subită, — transformată sforăitor în nevoe de stat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— pentru „robii care mor istoviţi de muncă pe ogoarele altora" oţelea puterea dârjă a proaspeţilor apostoli, — în mare parte latifundiari, — cari chemau acuma, din trâmbiţe de carton, mulţimea „proastă şi credulă" la luptă. Se jucau...

Conu Enake, în vulpoi bătrân, nu prea luase jucăria în serios: „mofturi!... las' că ştiu eu..." Totuşi îl plictisea campania demagogică dusă pe această cestiune. Doi mari oratori opozanţi trebuiau să vorbească în acea zi: „Nu-i de glumit cu disperaţi flămânzi ca ăştia, mă 'nţelegi? N'au nimic sfânt, — ahtiaţi cum sunt după ciolan".

Şi după o noapte dormită prost, cu horcăituri întrerupte, cu tresăriturі repezite, cu nădufuri şi treziri scurte în care deslușia vociferări, apostrofe, trântituri de pupitre, urlete şi fluerături pe cari zadarnic se încerca să le nimicească cu fraze magistrale însoţite de clasice gesturi oratorice, s'a sculat mahmur, cu gura clei şi pornit pe gâlceavă. „Nu-i bine aşa, — trebue să-mi stăpânesc pornirile cele rele şi să nu dau eu însu-mi curaj răzvrătirii din mine. Marinarul bătrân, cu cât furtuna se vesteşte mai năpraznică cu atât se arată mai liniştit. Să fiu deci, ca acel lup de mare... „Şi-a chemat pe Brusture să-i citească din Bolintineanu, poetul său favorit, pentru că: „mai presus de orice a cântat patriotismul, fără întortocheturi de cuvinte şi fără să facă din versuri, ghicitori cu cari să-ţi frământi creerul, ca poeţii de astăzi".

Imbrăcându-se, l-au apucat iarăşi gândurile urâte. — A dejunat iute, — şi-a luat-o pe jos. Aşa făcea dumnealui calea zilnic până'n dealul Mitropoliei pentru că: „este mai higienic, poţi să-ţi aduni bine gândurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi să le frământi mai cu folos". — Il însoţea şeful său de caibnet, Tăsică Florian, un băieţoiu blond şi mălăeţ, cu ochii de raţă şi buze vinete, ucenic la şcoala Conului Enake. — Mergea respectuos, cu un pas înapoia ministrului, luptându-se cu o geantă umflată ca un cimpoiu. — In căldura înviorătoare a primăverii beată de mireasma liliacului înflorit, Conul Enake călca apăsat, cocoşat de greaua sa răspundere. — Bucuria verdelui fraged îi era străină. — Bolborosea frânturi de fraze, apoi, ca un filosof din buna epocă a Eladei, glăsuia către Tăsică:

— „Chestiunea agrară, hai? Ce-i aia? Ca ce agiţi dumneata o astfel de gogoriţă, într'o ţară eminamente agricolă? Inţeleg ca, să fie preocupaţi de asta Italienii sau Grecii ale căror ţări sunt numai piatră, dar noi? Slavă Domnului, de când ne-am pomenit am muncit pământul, ţara a fost plină de belşug, — de puteam da şi Turcilor, — şi toate au mers bine... Muncă cu rânduială şi cu stăpân, aud? Ş'acum? Nu mai vor stăpâni? Vor toate de-avalma? Anarhie, — hai? — Şi huzureală ca să se lăţească în voie puturoşenia şi beţia? Am fost totdeauna cel mai aprig apărător al ţăranului în sensul educaţiei lui sufleteşti, mă 'nţeleqi? Da, — nimeni nu-mi poate contesta acest merit, — Inalţă-l moralmente, adică, sădeşte şi desvoltă în ţoapă marile calităţi civice cari au făcut şi fac puterea unei naţii. — Fă-l supus legilor, iubitor de patrie până la fanatism, încrezător în conducătorii lui luminaţi, respectuos faţă de erarhie, căci aşa a hotărît Dumnezeu începând cu lumea cerească a heruvimilor şi serafimilor... Tăria vieţii stă în renunţare şi ţăranului o astfel de viaţă îi trebue, încât ajung să spun:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Indatoriri? Cere-i cât de multe... Drepturi? Nu-i da nici unul, că nu ştie ce să facă cu ele sau în cel mai bun caz le foloseşte rău, în mod egoist şi meschin, sabotând prosperitatea şi siguranţa ţării. Mă rog, de ce ţăranul nostru a putut până acum să ţină piept tutulor vijeliilor, de ce? Pentru că a fost sobru. — Sobrietatea l'a făcut mucenic, ce vrei mai înalt din punct de vedere al moralei pure? Şi astfel, inconştient, a devenit şi mare cetăţean, în sensul Roman al cuvântului, păstrându-şi şi desvoltându-şi calităţile civice... Şi-acum, vrei să-l îndopi din belşug? Să-l transformi în osânză? Nu! de o mie de ori nu! Bunul trai duce la conrupţiune şi trândăvie. — Nu ne trebue asta! Fă-i biserici, dă-i carte, atât cât îi trebue; adică să ştie să se iscălească şi cel mult să silabisească, că altfel digerează prost aceea ce ceteşte şi-şi ia nasul la purtare... Invaţă-l să se spele şi să-şi cultive ograda părăginită, dar nu-l boeri cu belşugul ca să huzurească... Mai puţin decât strictul necesar îi este prea de-ajuns... Merg până acolo încât zic: „Dacă vezi că şi-a încherbat două strachini, sparge-i una!... Altfel, luxul nefolositor are să-l facă să nu-l mai ai cum îl ai, mă 'nţeleqi?

— Absolut de acord Domnule Ministru, dar nouile alcătuiri...

— Să nu te pronunţi niciodată neîntrebat, mă 'nţeleqi? Mai ales când nu prea stai bine călare pe chestie... Şi chiar dacă eşti stăpân pe dânsa, să-ţi ascunzi gândul lăsând mai întâi pe ceilalţi să şi-l spună pe al lor. — Apoi, ţi-l spui şi tu, adaptându-l după împrejurări, de obiceiu după majoritate, că's mai mulţi, deci sunt mai aproape de adevăr. — Şi mai presus de toate, să-ţi amenajezi întotdeauna o portiţă pe unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să te poţi strecura... mă 'nţelegi? Oamenii sunt răi şi-ai dracului...

Trecând pe lângă casa unui cărturar de seamă, politician opozant, Conul Enake zise:

„Uite, vezi, — aici stă *filozoful!*" La ce i-au folosit toate speculaţiile lui abstracte? A trăit în nori şi-a cules vânt. — In viaţă, trebue să fii pozitiv, mă'nţelegi? Infăşurat în moralitate şi dezinteresare, să fugi de impresionabilitate. — La oamenii simpli, găseşti mai întotdeauna indicaţii uimitoare asupra positivităţii şi felului de-a privi practic viaţa. — De-o pildă, mi-amintesc cum într'o zi întrebând pe un bătrân servitor al meu, dincotr'o răsare soarele, el mi-a răspuns, plin de înţelepciune în naivitatea-i adorabilă: „Ce zor am eu Cocoane, să ştiu dincotr'o răsare? Mi-e de ajuns că răsare!" Observi dumneata în această nătângie cât simţ practic? E-he, tinere... să înlături totdeauna visările inutile şi contemplaţiile neproductive!...

La Cameră, tribunele înţesate. — Multe femei.

— Mai în număr ca bărbaţii, — mormăi Conul Enake luându-şi locul pe banca ministerială, — eu le-aşi da afară... De ce n'or sta, frăţioare, acasă, să-şi vadă de copii şi de treburi. — Ce pot ele să înţeleagă din marile chestiuni politice, ai? se adresă dânsul colegului dela interne.

— Lasă Coane Enake, că ori unde sunt femei, e bine... aduc cu ele farmec, zâmbet şi lumină, de ce atâta ursuzluc? Mai moaie avântul oratorilor..."

După vre-o douăzeci de minute, timp în care unul din fruntaşii opoziţiei isbutise să intre abia de un sfert în subiect şi continua să-şi desfăşoare, umflat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de importanţă, interpelarea stereotipă ca banalitate şi fraze sforăitoare, Conul Enake pricepu că îşi făcuse spaimă pe degeaba. — „Farse... cu misa în scenă proastă; — totuşi, ca întotdeauna, trebue să arăt că dau mare importanţă chestiunei". Şi tot timpul şedinţei a ascultat încordat, luând note, ca un şcolar sârguitor. — Un ochiu indiscret, ar fi putut, însă, ceti pe fila blocnotesului, următoarele:

	10. 10. 10. 10. 10. 10.	
	9 9 9 9	
Beşleaga	8 8 8 8	Divide et imperia
B e ş l e a g a		Peştele cel mare
BEŞLEAGA		înghite pe cel mic
Paşti murgule!		*Meternich!*

La dona e mobile... Cum dai lele ouăle?
Cinci parale, cinci parale, cinci
parale Domnule!
Libertate? da! Fraternitate? hm! Egalitate?
Niciodată!
Dacă toţi am fi boi, cine mai e văcar?

La eşire, Conul Enake să grăbi să prindă pe primul ministru:

— Să n'ai nici o grijă!... Am eu ac de cojocul frazeologilor ăstora... Le voi servi mâine un răspuns de-o să le treacă pentru multă vreme pofta... Am să-i cocoşez definitiv, cu un singur cuvânt, mă'nţelegi?

— Nu te mai frământa aşa, bre creştine, — se rosti premierul, — cruţă-te, păstrează-te pentru clipe mai grele... Lasă, — mâine am să le răspund eu...

Şi barba lui Beşleagă se ilumină sub fluturarea unui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

imperceptibil surâs. — Reflexul lui, întunecă Majestatea Conului Enake, care pământiu la faţă, căuta acum rătăcit, pe Tăsică Florian, purtătorul ghiosdanului cu documente. — Scrâşnind din dinţi, nu se putu stăpâni: „Invidios şi gelos, ca toţi neputincioşii fără de orizont!"

Intr'o Vineri a lunei Maiu, încropită cu lumină limpezită de mireasma trandafirilor.

Zi de post şi de audienţe la ministerul domeniilor.

Conul Enake primeşte între 11.30—12.30 a. m.

Umflat ca o beşică de bou gata să plesnească, şi-a rezimat capul de spata jilţului şi şi-a lipit braţele scurte de-alungul spetezelor. Ochii i s'au pironit sticloşi în gol. Răsuflă greu. E obosit şi-i este cald. A lucrat toată dimineaţa cu trei direcţii. „Până când viaţa asta de rob, până când?" Şi-şi înfundă nasul în trandafirul care-i înfloreşte butoniera vestonului. Apoi, încruntat, apasă pe sonerie. Nimeni. Apasă a două oară prelung; un val de sânge îi congestionează obrajii cu pungi fleşcăite, brăzdate de tranşee şi răsfrânte peste guler. Nimeni. Stacojiu, sună a treia oară. Tăsică Florian, intră repezit şi prevenitor.

— Ce, — aţi murit cu toţii?

— Domnule Ministru, m'a reţinut Doamna Prezidentă a Societăţii Femeilor pentru ocrotirea icoanelor...

— Dumneata, — n'ai ce vorbi cu personalităţile mar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cante, mă'nțeleqi? Trebuia s'o aduci la mine...

— Păi, n'a vrut să vă mai supere. M'a însărcinat pe mine să vă rog, pentru o intervenție pe lângă ministerul cultelor, care de data aceasta s'a arătat refractar tuturor rugăminților... Mi-a spus, să vă spun că, numai pe Domnia-voastră mai contează... că vă știe cu adevărat creștin... Altfel se duce la Vodă.

— Ce vrea?

— Afacerea e cam încurcată. Cere reintegrarea unei maici, isgonită, — pe nedrept spune dânsa, — din mânăstirea Sărăcinenilor.

— Cum pe nedrept? Se poate? Adică de, — se prea poate, că multe nedreptăți se înfăptuiesc pe lume, mai ales în zilele pline de deșănțare prin care trecem... Ce i se impută maicei?

— După spusele Doamnei, zice că... și Tăsică se înecă, plecând rușinat ochii în jos.

— Ei, ce zice? Ce-ai roșit așa de par'că mi-ai fi dumneata vinovatul... Ce-o tot ocolești, rostește-te verde și răspicat...

— Zice că, alte maici, pismărețe pe dânsa, s'au jeluit cumcă..., — eu spun așa cum mi-a spus Doamna Prezidentă, — cum că, ar fi făcut... un copil!

— Imposibil! Asta-i curată calomnie murdară! N'avea cum dracu să-l toarne în schit, printre maici, că doară... Lasă, — am să-i scriu eu Doamnei că voi interveni cu toată energia. Săraca maică!

— Câți sunt la audiență?

— Treisprezece.

— Ți-am mai spus că, am superstițiile mele sau dacă vrei slăbiciunile mele, ca ori și ce om... Puteai să amâni unul pe Vinerea viitoare. Observ că, n'ai încă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desvoltat tactul deosebitei atenţiuni şi al prevenirii... nu eşti încă format. Dă-mi lista... Să introduci mai întâi pe D-l Vlăduţoiu singur, — fac astăzi o excepţie dela regulă, — apoi să-i bagi pe toţi ceilalţi.

Conul Enake, — în deosebire de ceilalţi colegi, — nu primea în audienţă pe fiecare persoană în parte, aceasta: „pentru ca să se audă de toţi ce spune fiecare de-a başca şi ca să nu se zică că, la ministerul meu se petrec aşa şi pe dincolo, mă 'nţelegi? „Audienţele erau astfel transformate, într'un fel de „raport al companiei" cum scrie la serviciul interior al oştirei. Câteodată însă, — din înalte considerente, pe care le etichetase cu formula: „Am eu motivele mele" sta de vorbă şi numai între patru ochi cu anumiţi solicitanţi. Repetarea unui astfel de caz, constituea totdeauna o „excepţie dela regulă".

Domnul Vlăduţoiu, un tânăr chipeş, arămiu la faţă, cu mers sigur şi privire îndrăzneaţă, intră degajat, satisfăcut par'că mai dinainte de rezultatul audienţei. Conul Enake îi preveni salutul cu un surâs binevoitor şi-o îndelungă strângere de mână:

— Imi pare bine că te văd, tinere... Ce face tatăl dumitale, scumpul nostru prieten şi devotatul confrate politic; nu l'am văzut cam de mult...

— Ocupat peste cap, Domnule Ministru. Tocmai m'a însărcinat să vă comunic din parte-i, că aveţi un loc rezervat în consiliul de administraţie al nouii societăţi forestiere „Carpinul" şi vă roagă cu insistenţă, — ştiind cât sunteţi de cufundat în trebile statului, — să nu-l respingeţi şi să vă consideraţi chiar de acum în funcţiune... Noua întreprindere are mare nevoe de sfatul D-vs. luminat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ca ministru mai cu seamă, nu pot primi, mă opreşte legea...

— Vi se rezerva locul fără să vi se publice numele. Tata nici nu înţelege afacerea în care s'a vârît, fără concursul Domniei voastre.

— La grea încercare m'a pus tatăl dumitale... Spune-i te rog că, numai pentru că se găseşte dânsul în capul întreprinderii şi pentru că mi-e prea bun prieten, sunt silit să primesc, cu toate că, ştiu ce mă aşteaptă şi acolo: muncă de rob, cum a fost toată viaţa mea, cu singura mângâere că am să fiu de folos industriei noastre naţionale care are nevoe de minţi luminate... Cât capital s'a vărsat până acuma?

— Zece milioane. Tata mi-a mai adăogat că partea Domniei voastre, ca principal acţionar, a fost vărsată...

— Nu mă interesează partea materială, — mă cunoşti cred, — am întrebat numai aşa...

— Şi cum tânărul la rându-i, aştepta acum încordat şi atent, Conul Enake se rosti binevoitor, cu glas siropos:

— Dintre pădurile statului, date în tăere, ţi-am rezervat, aşa cum ai petiţionat, pe cea mai bună, a Cârneilor, 700 hc. cu 10 lei hc. arendă...

— Domnule Ministru...

— Nu-mi mulţămi — n'am făcut-o decât pentru că te ghicesc harnic şi întreprinzător ca şi tatăl dumitale, altfel puteai să-mi fii şi frate, interesele statului mai întâiu, mă'nţelegi? Decât s'o dau la ţărani s'o ciopârţească barbar, prefer exploatarea sistematică. La revedere tinere, — am şi dat ordin să se facă formele cerute de lege...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi Conu Enake, după ce străbătu câteva secunde, cu paşi tinereşti, cabinetul, se aşează în jilţ, oftă cu necaz, şi porunci încruntat lui Tăsică să introducă pe ceilalţi.

Cei doisprezece intrară la şir, făcând front în faţa biuroului ministrului.

— Ce doreşti dumneata? se adresă Conul Enake, celui dintâi după ranjir, un omuleţ scund, plăviţ, cu ochelari albaştri.

— Domnule Ministru, sunt orb...

— Dumneata zici, care va să zică că eşti orb...

— Nu că zic, — dar sunt.

— Eşti obrasnic. Ce vrei?

— Am scos o carte de rugăciuni pentru acei ce şi-au pierdut vederea şi vă rog...

— Păi, de geaba ai scos-o, că orbii n'au cum s'o citească...

Le-o citeşte ăi care văd. Vă rog să-mi daţi un bilet permanent de tren, s'o pot vinde prin staţii...

— Păi, cine-o să te urce şi o să te coboare din tren, ai? Că zici că nu vezi...

— Am un frate...

— La urma urmelor treaba dumitale, dar ai greşit adresa, — aici nu-i ministerul lucrărilor publice, adresează-te acolo.

— Auzisem de Domnia voastră cum că sunteţi foarte milostiv şi om al bisericii şi m'am socotit că mai lesne o să dobândesc biletul...

— Ce-are face una cu alta... Eu nu pot călca legea, mă 'nţeleşi? Du-te cu Dumnezeu... Dumneata ce vrei părinte?

— Domnule Ministru, bolborosi preotul, — om spă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tos şi bine legat, cu înfăţişare de haiduc, — am un petec de vie lângă Stolniceni şi vreau să-l replantez cu viţă de soiu. Sunt de-al dumneavoastră de-al partidului, că aşa m'am pomenit, de, — cum s'a pomenit tot neamul nostru din tată 'n fiu...

— Ei, nu mă lua pe departe părinte, — revin-o la chestie, n'am timp de pierdut, mă 'nţelegi?

— Păi cum vă spusei, vreau să-mi replantez petecul de vie, să ajut adică şi eu astfel la progresul viticol, şi a-şi voi o viţă mai aleasă...

— Treaba dumitale... Spune repede, ce vrei dela mine?

— Să-mi încuviinţaţi să-mi iau viţa trebuincioasă de la Stolniceni.

— Unde-i cererea? Viţa are să te coste.

— Vai de păcatele mele, Domnule Ministru, sunt un om sărman, — nu ştiu cum s'o înnod mai bine, — şi tocmai domniavoastră... Păi, dacă am venit să cer viţa, ca om al partidului, — m'am socotit că merit şi eu s'o capăt pe degeabă...

— Imi pare rău părinte... Nu mă aşteptam la aşa ceva tocmai dela dumneata, faţă cuvioasă...

— Sunt vremuri grele... Ş'apoi degeaba m'am dat cu trup şi suflet partidului?

— Destul părinte! N'ai nici un ideal.. Săracă ţară!... Eu nu pot s'o fur mă 'nţelegi?

— Păi, asta nu-i furat cucoane, — s'ar chema răsplata trudei mele pentru...

— Nu vreau să mai aud nimic...

— Domnule Ministru...

— Mă enervezi, mă 'nţelegi?

— Mă rog, nu-i cu supărare... Vă salut cu respect;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar, — vom şti şi noi cum să ne dovedim oamenii de bine la viitoarele alegeri.

— Eşi afară!

O undă de teamă se lăsă ca o umbră grea de posomorît amurg, peste cei rămaşi.

— „Ţară de pomanagii!" Şi Conul Enake îşi pironi ochii, asemeni unor faruri spre cel de-al treilea. Uşa se deschise largă, lăsând să treacă un bărbat între două vârste:

— Bonjour mon vieux...

— Justement je pensais a toi. Am dat ordin azi de dimineaţă... Şi Excelenţa Sa, întorcând din plin spatele către cei de faţă se retrase cu importantul domn, la fereastră. In căldura tot mai apăsătoare a biuroului, cuvintele rostite mai tare, picurau asemeni broboanelor de sudoare care se prelingeau pe feţele neclăite ale bieţilor oameni.

— Mais oui, c'est ça! J'ai prévu même certaines choses qui t'ont echapés!" Şopotiri încete, crâmpeie de fraze rostite cu gravitate:

— Oui, oui, il veut remanier le cabinet...

— Comment? — tu dis Alecou?... pas posiible... Apoi iarăşi glasul urcat al Conului Enake:

— Am început cu belşug ziua... Una din iepele mele de pur sânge a fătat o mânzoaică; allons, sois le parrain, dis moi vite un nom tout à fait roumain, plin de parfumul plaiurilor noastre...

— Floricica!

— Quelle trouvaille!... Vino şi dejunează la mine. Am un menu... Şi ministrul îşi sună şeful de cabinet:

— Du-l pe Domnul Safranachi la Iordăchescu şi spune-i să libereze imediat permisul despre care i-am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vorbit azi de dimineaţă... Alors, au revoir...

Reluându-şi locul la biurou, întrebă plictisit:

— Domnul?

Un tânăr curăţel, cu înfăţişarea deschisă, plină de senin, întinse o petiţie.

— Ce-i asta?

— O să vedeţi Dumneavoastră, când o să citiţi...

— Asta-i acum! De ce să mai citesc, când eşti aici de faţă. Spune iute, ce vrei?

In ochii blânzi ai tânărului se putea ghici amărăciunea unei confesiuni care cerea să nu fie împărtăşită ori cui.

— Domnule Ministru, o să vedeţi...

Conul Enake nu înţelese decât că-l enervează:

— Spui ori nu spui? Ce, crezi că am timp să citesc toate balivernele voastre... Aide, spune... Atunci, eşi afară!...

O privire plină de mustrare şi de mândrie umilită fu răspunsul. Şi tânărul eşi cu lacrimi reţinute.

— Dumneata?

— Domnule Ministru, vin în calitate de reprezentant al societăţii de maşini agricole „Vega".

— Ştiu, vă cunosc, — sublinie cu o răutăcioasă ironie Conul Enake, — ce doriţi?

Domnul, un tânăr avocat din opoziţie, îşi trecu mâna peste coama de păr castaniu care-i acoperea fruntea, îşi potrivi ochelarii şi începu:

— Excelenţă, pe deplin convins de înaltele sentimente de echitate, patriotism şi imparţialitate cari au stampilat nemuritor activitatea Excelenţei Voastre cu o eternă aureolă, menită să treacă în legendele morale ale neamului, mi-am permis, — deşi adversar sin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cer şi loial, declarat pe faţă contra regimului actual, din care, deşi faceţi parte sunteţi o excepţiune...

— Vin'o la chestie, n'am timp de pierdut, mă 'nţelegi?

— Dacă îmi permiteţi, sunt chiar în chestiune. Societatea noastră trece actualmente printr'o refacere care-i va da un nou avânt şi un rol covârşitor în desvoltarea noastră agricolă.

— Uite ce e... Sunt orele unu. La două trebue să fiu la Cameră ca să mă frece tovarăşii dumitale... Şi n'am mâncat, mă 'nţelegi? S'o lăsăm pe altădată...

Şi luându-şi melonul cenuşiu din cuier, Conul Enake eşi surâzător, ca un adolescent ştrengar căruia i-a reuşit farsa.

Pentru feţele cătrănite ale celorlalţi glăsui vesel: „La revedere Domnilor!"

— Măi nene Dănăilă, peste patru luni îmi iau licenţa.

— Ei şi?

— Scap de robie. — Mi s'a urât cu viaţa asta de porc închis în cocină, ori cât de bună e mâncarea pe care, de altfel, o plătesc cu chinul şi amarul fiecărei clipe...

— Nepoate, eşti prost!

— Ba nu's prost de loc şi la urma urmelor mai bine prost decât deştept şi putred...

— Măi să fie al dracului!... Erai calic şi flămând şi-acum plesneşti de sătul, ce mai vrei?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă vreau pe mine, cel de odinioară, liber pe cuvântul şi pe gândul meu, fără să fiu silit să mint în încârligarea asta de minciuni şi de făţărnicie care se chiamă viaţa unui om mare. — Sunt păcătos, — o ştiu, — poate mai mult decât se vede, dar...

— Eşti prost nepoate!... Nu ştii să te adaptezi mediului, să-i desprinzi frumuseţea şi să o foloseşti. — Altul în locul tău n'ar şti cum să mulţumească lui Dumnezeu... Păi, tocmai pentru că îţi iei licenţa peste patru luni, cine altul decât jupânul are să te poată pune în locul pe care-l meriţi?

— N'are să mă pună, — ci din potrivă, o să facă tot posibilul să mă ţină în umbră şi să mă folosească... Lasă, — îl cunosc de-ajuns acuma...

— Nu bârfi! O ţară întreagă îl apreciază... Nu ţi-e de ajuns? Ascultă: n'are însemnătate ce ştii tu că ai în pungă ci, ce crede lumea că ai într'ânsa, mă 'nţelegi? ca să zic şi eu ca jupânul... Nu găseai pe lume dascăl mai bun ca Conul Enake...

— O viaţă zăvorită aparent în formule... O doctrină, simplă ca toate lucrurile de mare folosinţă: Imbraci putreziciunea vieţii în câteva percepte rigide de etică, ş'apoi, — poţi face şi pe dracu, vei fi totdeauna acoperit de această platoşă invulnerabilă.

— Vorbeşti ca din cărţi. — Zău că te credeam mai altfel... Nu cumva îţi închipui că ai să îndrepţi tu lumea? Dacă te vei păstra tot aşa, nimic n'are să fie de capul tău. N'ai să te mai pricopseşti şi-i păcat...

— Nene Dănăilă, s'o lăsăm, — că nu ne înţelegem...

— Nu ne înţelegem pentru că faci pe poetul în loc să pătrunzi în practicitatea vieţii... E he, măi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

băete, dacă aşi fi avut eu cartea şi darurile minţii tale, eram acum stăpânul Conului Enake...

Brusture nu mai răspunse nimic. — Aprinse o ţigară şi privi îndelung portretul lui Iani, care, cu surâsu-i de om norocos, stăpânea şi peste moarte rafturile pline de cărţi ale bibliotecii...

— Astăzi vine mai devreme, — e ziua Ninetei...

Brusture se roşi tot.

— Uite-l că s'a făcut stacojiu, — hohoti Dănăilă, — par'că n'ar fi bărbat!

Din seara în care spălase cu tinereţea lui, trupul armonios al Ninetei de urmele atingerilor senile ale ministrului, o înţelegere tainică, sprijinită pe schimbul cinstit al sensaţiilor necăutate, îi mai împreunase adesea.

Nici jurăminte, nici cuvinte pline de palpitaţia eterică a visurilor, în aceste întâlniri furate nenorocului, ci numai voluptate animalică, cu momente de lungă odihnă, în care, mângâind braţul de marmoră striată pe care îşi lăsa grumajii, Brusture asculta picurul cuvintelor cari închegau în linii mari şi uneori în amănunte, o viaţă. — După câtăva vreme însă, gândindu-se la frăgezimea Ninetei şi la cuiburile de lumină, pe cari le dovedise în sufletul acela sdrenţuit de nevoile vieţii şi cârpit cu frivolitate şi cochetărie, descoperea într'însul ascunzişuri de cari îi era teamă. — In timpul din urmă ideia că atingerile lui curate, pline de sevă erau mânjite tarifat şi periodic îl învenina. De vre-o două săptămâni înlăturase orice fel de contact cu fata. — Gluma lui Dănăilă îl irită. Neavând însă, nici un motiv aparent de isbucnire se mulţămi să surâdă:

— Măi nene... dar zornăitul prelung al soneriei îi tăiă graiul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— A venit stăpânul! zise Dănăilă pornind într'un suflet să-l întâmpine. — După câteva minute se înapoiă:

„A spus ministrul să nu pleci în astă seară şi să aştepţi aici până te-o chema".

După două ceasuri de chinuitoare aşteptare, flagelat de viziuni care treziau într'însul violente îndemnuri de răsvrătire urmate de o laşă resemnare, fu chemat. — Conul Enake, întins pe divan şi înfăşurat într'un lung halat de mătasă vişinie îi făcu semn să se aşeze la birou:

— „Ia tocul şi scrie acea ce-am să-ţi dictez.

Era articolul pe care Conul Enake îl publica, la fiecare două săptămâni, în oficiosul partidului şi pe care-l iscălea, — cât dura ministeriatul, — cu pseudonimul „Flueraş". Actualul, în curs de gestaţiune, purta titlul: „Ideologie şi acţiune pozitivă în politică". — După câteva minute de concentrare, curmată de o tuse scurtă, în care Brusture aştepta cu tocul în vânt, acoperind în gându-i de sudălmi făptura inspirată a marelui politician, Conu Enake îşi dădu drumul:

„Incep articolul de faţă cu sfârşitul celui precedent: Sunt al poporului, am bătut de mult la porţile inimii lui şi m'am aciuiat într'însa ca'n cel mai cald cuib de dragoste. Am fost, sunt şi rămân!... Un adevărat om politic şi bărbat de stat însemnează zero şi activitatea sa va fi stearpă dacă nu se găseşte intrat adânc în straturile sociale, căci ele reprezintă unica, singura forţă a naţiunii. — Fără ele, naţiunea nu poate exista, după cum omul politic nu-şi găseşte rostul decât în frământările ei. — Intraţi adânc, Domnilor demagogi în şuvoiul social şi ascultaţ-i pulsul; veţi învăţa că,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu frazele stereotipe prin umflătură pot vindeca ulcerile, ci numai acţiunea, sfânta acţiune concretă. — Unui ideolog sterp, fără aport în diversele manifestaţiuni ale patriei, eu 'i prefer — o declar fără înconjur, — pe electorul şef al celor 10.000 de precupeţi ai capitalei. — Cel puţin, acesta se găseşte în faţa unei masse care poate determina la momente oportune o acţiune positivă. — Talleyrand..."

Timp de un ceas, Brusture a scris maşinal sub dictarea ministrului. — Il simţea cum îşi delectează auzul cu frazele sale spălăcite. — Clocotind înăbuşit, nu odată a avut impresia că nu o să se mai poată stăpâni şi vedea tocul înfigându-se ca o săgeată în ţeasta ministrului,—toate lucrurile de pe birou răsturnându-se sub lovitura de maiu a pumnului său, iar el strigând ca un scos din minţi, înecând subt un potop de înjurături cloaca sufletească plină de gunoaie, a marelui om.

N'a fost nimic.

Toate s'au petrecut şi s'au sfârşit în lădiţa nevăzută care îngrămădeşte într'însa, — de-alungul unei vieţi, — înfrigurările, năzuinţele şi revoltele care nu se pot împărtăşi. Şi după ce Brusture a citit şi răscetit cu glas tare articolul, făcându-i corecturile indicate, Conul Enake l'a întrebat, sigur par'că de răspuns:

— Ei, ce zici?

— Superb, — Domnule Ministru, — operă de meşter, cu meşteşug de tribun deprins să glăsuiască masselor...

— Aşa-i? Uite, adesea, cu toată vârsta mea înaintată simt că am rămas acelaşi vajnic luptător, cu avânturi pline de tinereţe...

Brusture, în ciuda mulţămirii pe care voia să şi-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

servească pentru eşirea aceasta, socotită crudă şi ironică, simţi conştiinţa sa răsvrătită pălmuindu-i laşitatea de slugă nemernică. Se socoti la fel cu toţi flămânzii în goana după bucăţica de pâine. „La fel cu dânsa!" Gândul acesta îl biciui tot drumul, sub cerul vaporos al unei nopţi de vis, până acasă.

Acolo îl aştepta Nineta, fragedă, albă şi dornică, curată în tinereţea ei, ori câte atingeri ar fi mânjit-o.

— De ce eşti rău? Ce ţi-am făcut?

In glasul ei, gâlgâiră lacrimi.

Toată împotrivirea lui căzu. Şi ca în prima noapte, se dăruiră voluptăţii purificatoare.

III.

Vestea asasinării moştenitorului împărăţiei Habsburgice, căzuse la legaţiunea rusă, în spre sfârşitul dineului. Peste năbuşala serii de Iunie, o adiere rece, asemeni unui fâlfâit de aripi venit din neguri îndepărtate, legănă lampioanele veneţiene de pe terasă, în pâlpâeli de candele gata să se stingă şi răsbi prin ferestrele deschise, în sufragerie. Flăcările lumânărilor revărsară stropi de lumină. Argintul tacâmurilor îi sorbi, schimbându-i în unde de scântei. Cristalul cupelor străluci mai aprins, iar în potirele cu picior subţire şi lung, rubiniul vinului Charbertin se întunecă. Arcuşul lui Ciolan asvârli ultimele triluri ale „Ciocârliei" în cascada de note tumultoase a ţambalului. Pentru câteva clipe maxilarele se opriră din măcinat. Priviri întrebătoare se încrucişară. O gamă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de exclamaţii atinse toate notele scării cromatice. Unele feţe îndestul de congestionate se învineţiră. Ciripituri feminine cerură amănunte. Lacheii singuri, imperturbabili, serveau înainte „les aspèrges fraîches, sauce venitienne" sub privegherea severă a lui François, — „le maître d'hotel", — impecabil în fracu-i negru cu nasturi de alamă pe cari sta înfipt vulturul bicefal moscovit.

Pe Conul Enake, aşezat în faţa ministrului Turciei, — căruia se căsnea să-i trimeată priviri simpatice, umbrite de regrete pentru briliantele pierdute ale „Ifticarului", — macabra veste îl prinsese tocmai pe când răspundea, — sonor ca o orgă, — vecinei sale din dreapta, nevasta mareşalului curţii, care-l necăjise foarte, spunându-i cum că mareşalul primise dela suveran, un vas antic de-o frumuseţe rară:

„Mais moi Madame, j'ai reçu aussi de mon auguste souverain, il y à a peine deux Jours, un vase pareil, mais, trois fois, — que dis-je, — quatre fois plus grand que celui offert au maréchal..." Şi rămăsese aşa, cu un fir de sparanghel în vânt, neîndrăsnind să-l mai moaie în sos.

Părerile se schimbau cu sfială, în frânturi de fraze. Conul Enake însă, — ca întotdeauna deplin stăpân pe gândurile sale, — se pronunţă grav:

„En somme, ça les regarde...!? Une question, d'ordre purement interieur; Un attentat funeste, comm il y en a eu tant, dû à l'imprevoyance des organes compètents... surtout qu'ils connaissaient tres bien les sentiments des Bosniens..."

Şi-şi înghiţi sparanghelul, neluând în seamă privirea străveziu de ironică cu care-l ţintui, într'un clipit de gene, ministrul Rusiei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste masa îmbelşugată şerpui iarăşi, adierea rece ca o undă de crivăţ. Dineul se sfârşi pripit. Pe terasă, în jurul măsuţelor japoneze, oaspeţii se simţiră mai bine. Lampioanele mângâiară cu raze timide braţele albe şi buzele însângerate ale femeilor, scuipând apoi lumină crudă peste cheliile şi frunţile încreţite ale bărbaţilor. Aburii grei de aromă ai cafelei şi miresmele lichiorurilor tari, încălziră glasurile. Cuvinte grave, cuvinte vioae împletite cu limpezimi de râs, picurară în noapte. In câteva minute toate îndeletnicirile omeneşti fură vânturate: politică, artă, finanţe, „et les petits potins et les petites groses méchancetés". Filtrul îşi păstră locul de cinste.

Apoi, deodată, sub stăpânirea unei poruncitoare obsesiuni, se gândiră la cei doi ucişi.

„L'am văzut pentru cea din urmă oară, — spunea umflat Conul Enake, grupului de domni şi doamne din jurul mesuţei sale, — acum patru luni la Postdam, unde se găsea în vizită. Era mare bal la curte; fusesem invitat şi eu... Erau de faţă: Majestatea Sa Regele Prusiei şi Impărat al Germaniei, (ridicare în picioare, complectă şi solemnă, a Conului Enake şi reaşezare la fel pe scaun) Majestatea Sa Regină a Prusiei şi Impărătească a Germaniei, (aceiaşi ridicare, nu pe deplin complectă şi mai puţin solemn), Majestăţile lor regii Bavariei, Saxoniei, Wurtembergului, (jumătati de săltături după fiecare nume) et puis, un tas de petits princes... (simulări de ridicări, prin isbituri iuţi şi repetate ale şezutului pe pernele fotoliului, A! era impunător de frumos!"

— Domnule Ministru, — i tăie vorba, ca să curme ilaritatea şi râsul reţinut al ascultătorilor, — o doamnă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

blondă — spune-mi rogu-te, ce decoraţie e acea mică şi galbenă, rotundă ca o monedă de doi lei...

— Care?

— Acea de pe reverul fracului.

— Medalia „Serviciul Credincios" Doamna mea. E cea mai umilă dar şi cea mai de preţ, după părerea mea. Se dă soldaţilor şi tutulor acelora, cari, — deşi rămaşi mici în slujba ţării, — slujesc cu zel şi devotament. De aceia, este singura distincţie pe care am dorit-o şi am ţinut s'o am. Precum vezi, îi dau atâta însemnătate, încât chiar la frac o port în mărime naturală...

— Aveţi multe?

— O ladă. Aproape toate ordinele pământului. De altfel, nu le-am cerut niciodată, mi s'au conferit...

— Coane Enake, — zise surâzând cinic, un vechiu diplomat, fost în repetate rânduri ministru, — nu-i nevoe să le ceri, vin ele; este destul să ai una şi să trăieşti în lumea lor: fac pui... Iaca eu, am o mulţime, dar nu le port, tocmai pentru că le preţuesc după cum le-am dobândit şi ştii cum? Mai în totdeauna după ce-am mâncat şi am băut bine pe la curţi regeşti ori pe la ministere străine...

— Nu glumi aşa dragul meu, tocmai dumneata... Cine te aude crede că o spui în serios... Nu trebue să vă rostiţi cu uşurinţă asupra marilor simboluri cari tâlmăcesc munca şi străduinţele acelora cu iubire de ţară...

— Lasă, — mi-ajunge, — Nu mai aveţi nimica sfânt în voi...

Şi necăjit, Conul Enake părăsi grupul.

Terasa începu să se golească. Peste svonul glasu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rilor şi uruitul automobilelor cari trăgeau la scară, răsunară acordurile frenetice ale tarafului lui Ciolan. Şi prin năbuşeala nopţii de Iunie, străbătu iarăşi adierea cea rece, asemeni unui fâlfâit de aripi. Umerii, aţâţători de pofte, ai femeilor se înfioară.

A sprimea ultimatului Austriei, — aşteptat cu îngrijorare de cabinetele Europene, — surprinsese numai aparent. Fapte, de mai înainte petrecute, îl cereau aşa cum fusese ticluit. Conul Enake era liniştit şi optimist: „Fac pe actorul, — şoptea dânsul intimilor, — căci astfel trebue să fie un adevărat om de stat". In realitate, era aşa precum părea. „Răţoeli de diplomaţi, las' că-i ştiu eu... Se străduesc cum s'o întoarcă mai şiret fiecare, cu cât mai mult câştig... Război? De dragul sârbilor? Nu pot să admit o astfel de sminteală din partea marilor cancelari... Ar fi prăpădul lumii!... Am trecut altădată prin momente şi mai grele ca cele de acum..." Şi-şi făcea astfel inimă bună, continuând senin să-şi risipească energia în nimicuri socotite de dânsul ca fiind foarte importante. Prezida, plin de omenie evanghelică, nenumăratele comitete de binefacere şi lua parte la toate manifestaţiunile de literatură şi artă, împărţind cu generozitate, în critic competinte, lapidarele şi definitivele sale caracterizări cu contur clasic. Astfel, după îndelungi contemplaţii în faţa unei sculpturi, cu închizături de ochi şi clipiri dese din gene, cu retrageri şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reveniri de paşi în lumină şi umbră, se pronunţa grav:

— E bine, — opera are relief... O mărturie de talent în ghioace. Scăpărările de daltă au fost inspirate...

Sau:

— Pictură plină de limpezime şi azur... Nuanţe şi tonuri muzicale în aruncăturile de paletă, — da, — svârlituri, cu tăeturi de cuţit, fericite... Şi-o intimă tonalitate, un fel de acustică imaginară, — ca să zic aşa, — în etajarea efectelor de perspectivă...

Sau:

— Subiectul este idilic şi suav, — artă sănătoasă, nu schimonoseli betege care tind să sminteească credinţa în adevărata operă artistică, — mă 'nţelegi? Căci, în definitiv, ce-i arta? Arta este omul; omul este arta, iar artistul este bagheta magică...

După începerea ostilităţilor austro-sârbe, şi-a spus răspicat ca de obiceiu, părerea sa bine cumpănită, în plin consiliu de miniştri:

— O să se isprăvească repede şi cu tevatura asta... Sunt oare sârbii în stare să se măsoare îndelung cu coşcogeamite împărăţie? Au să mai tragă câteva zile cu tunurile şi-au să zică: „Aman! Facem cum vreţi voi! E he! Capul cel plecat paloşul nu-l taie..."

In cele trei zile din urmă însă, schimbul de telegrame între împăraţii Rusiei şi Germaniei îl cam pusese pe gânduri... „Adică cum? S'ar putea oare deslănţui prăpădul peste lume? Au înebunit?"

Şi'n ziua sorocită să se aprindă pământul, venise acasă de prânz, mai dispus. — Il liniştise premierul, care ceruse miniştrilor rapoartele de concedii pentru vară, în vederea aranjărei interimatelor. — „Ştie el, ceva mai mult decât noi, pentru ca să ne vorbească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de congedii..." — Şi mâncase cu pofta-i cea de zile bune.—

Tolănit acum pe sofaua din biurou, citeşte „Universul". — E singurul ziar pe care-l soarbe personal „pentru că, e cel mai bine informat şi nu face politică". — De fapt îl iubeşte pentru mici slăbiciuni nemărturisite, inerente ori cărui om mare: îi plac grozav „Intâmplările din Capitală", îl interesează „Rubrica morţilor" şi-l pasionează „Mica publicitate" în deosebi căsătoriile şi corespondenţa. — Şi cetind morţii, Conul Enake simţi că-l fură somnul; şopti de câteva ori „Cristea Măcărescu, angrosist de vinuri" şi rămase cu ochii, împăienjeniţi sub pleoapele grele, pe literile cari săltau: „Rugaţi-vă pentru dânsul". — In liniştea năbuşitoare a odăii svonea acum numai foşnetul filelor din cărţile pe care Petrică,—un ţingău de opt ani, tuciuriu şi murdar, feciorul Saftei bucătăreasa, — le tăia, înarmat cu un cuţit de fildeş. Pătruns de însemnătatea însărcinării sale, Petrică se instala regulat, în fiecare după amiază, dela orele 2,30—3,30, în biuroul Conului Enake şi tăia filele cărţilor, şapte-opt volume zilnic.

— N'am timp să le citesc pe toate, — să văita marele om lui Petrică, — sunt împovărat de treburi multe care nu-mi dau răgaz.

— Şi Petrică îl asculta, scobindu-se în nas sau scărpinându-se în păr, cu mâna făcută greblă. Seara, Conul Enake, lua volumele tăiate, frunzăria vre-o zece, timp ca de un sfert de ceas — subliniind cu roşu capitolele care i se păreau, — după titluri, — mai însemnate, apoi, cu conştiinţa senină a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cărturarului istovit de cetire, se ducea să dăruiască odihnei trupu-i chinuit de griji.

Celebra pendulă cu muzică, bătru trei ceasuri, însoţindu-le de accentele imnului regal. — Petrică se sculă smirnă în picioare, — aşa cum îl învăţase stăpânul, — el singur numai, deoarece Conul Enake era împedicat din forţă majoră: sforăia. Pe uşă, dădu buzna, neanunţat, Dănăilă exploziv ca o bombă. Conu Enake căscă ochii pe jumătate.

— Germania a declarat războiu Rusiei!

Conul Enake sări ars în capul oaselor; Petrică îşi trase mucii spre gâtlej.

— Dănăilă eşti băut?

— Ce băut Cucoane, viu acum dela Externe... Par'că dumneata nu te aşteptai la asta...

— Nu numai că o prevedeam, dar eram sigur. — Ori şi cum însă, vestea cade cam neprevăzută, — emoţionează...

— Franţa mobilizează...

— Evident. — Vorba e, pe unde scoatem noi cămaşa, hai? Cu nemţii, ori cu muscalu? De bună seamă cu nemţii, dacă vom intra în pârloj, — că avem tratat cu ei, ş'apoi îs tari ai dracului...

— Poate că ar fi mai bine să stăm deoparte, să aşteptăm... avem şi noi năzuinţi mari...

— Nu vorbi prostii! Vis necopt, pierdut în zările altor generaţii... Eşi afară Petrică! N'ai nas să asculţi diplomaţie... S'au dus dracului, anul ăsta, băile de Karlsbad, — adio congediu...

— Telefonul sbârnăi prelung. — Conu Enake, cu receptorul proptit în ureche, ascultă, întrerupând cu răspunsuri scurte, însoţite de gesturi expresive: „Da,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—eu sunt. Cine? (apropiere de călcâie şi reverenţă). Ştiam.—(Clipire şireată din ochiul stâng). Catastrofal! Cum? Chiar acum? Da, da, — viu îndată.

— E, acum să vă vedem domnilor diplomaţi!

Şi eşi oftând: „Tot Enake săracul!...

III

De şapte luni Conul Enake nu mai este ministru. Şeful guvernului, remaniind cabinetul, a trimes pe ministrul domeniilor la vatră, ca să se odihnească, să se reculeagă şi să-şi adune toate puterile pentru „clipa supremă" când ţara are să-i ceară „totul sau nimic".

De atunci, marele om îşi rumegă întunecat, cu un început de ramoleală, amărăciunea.

„S'a purtat cu mine sinistru!... Se convinsese, pe semne, că nu o să mă poată răsbi, cu toate machiavelismele lui... Cum de n'am priceput eu că mi-o coace?"

Dar ceia ce nu putea să-i ierte primului ministru, nici în ruptul capului, era „şiretenia bizantină" cu care-l îmbrobodise. Îi făgăduise cum că la prima remaniere îi va da Externele. Şi Conul Enake crezuse. In cele câteva luni de dulce visare, premergătoare portofoliului făgăduit, n'a făcut altceva decât să se pregătească pentru noua şi greaua sa sarcină.

„E — he! îşi zicea, — umflat de importanţă, — nu-i tocmai uşor să fii logofăt al treburilor din afară, pe aşa vremuri grele! Auzi, — să stai de vorbă cu marile puteri şi să descurci cele mai încâlcite probleme diplomatice..."

Un lucru însă îl impresiona ciudat. De câte ori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rostea „marile puteri" se simţea, cu necaz, mic; o gogoriţă de care nu ar fi vrut să aibă frică şi care, în ciuda voinţei sale, îl chinuia. Anteriul strămoşilor, plecaţi la tălpile marelui vizir, ticăloşiţi în făr'de legi şi bucuroşi să scape din bucluc cu câteva perechi de palme şi lovituri de ciubuc, îi înfăşura sufletul cu smerenia robului păcătos. Cuvintele „Nemţii" ori „Muscalii" înfigeau în străfundul făpturii sale senzaţia pe care ţăranul o rostueşte plin de teamă: „Ce măi vere, te pui cu boerii?"

In clipele de glorioasă visare, se examina cu de-amănuntul în oglindă, întrebându-se: „Cum am să fiu? Fără îndoială, cu multe măşti... Enigmatic şi indescifrabil — da, impenetrabil. Diplomaţia are multe chichiţe, e cea mai desfrânată curtizană, o Mesalină!..."

Petrică făcuse scurtă la mână, tăind filele la tomurile tot mai numeroase cari soseau de prin librării. Pe biurou, stau permanent deschise, memoriile lui Metternich, Talleyrand şi Bismark. Şi deodată, prăbuşirea!... A, câte prefăcătorie i-a trebuit Conului Enake, ca să ascundă faţă de toţi, sbuciumul care-l gâtuia. Punând, — cu un surâs silit dar senin, — capac peste craterul lăuntric al sufletului său vulcanic, şi-a luat rămas bun dela biuroul de unde adesea, cufundat în gânduri, îşi frecase îndelung urechea sau îşi ciocănise şiragul de dinţi platinaţi, cu aspect de armură medievală. In cuvinte părinteşti, a îndemnat pe subalterni să nu uite niciodată sacro-sancta deviză a oricărui bun român: „Patrie, — rege, — abnegaţiune, — jertfă, muncă, dezinteresare, moralitate". Lui Tăsică Florian i-a dăruit faimoasa geantă de piele, în care năzuise să încuie pe Bismark şi pe Metternich. Şi-a coborît scara, mormăind: „Toate-s zădărnicii"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acasă însă, a isbucnit. Toată lava s'a revărsat, — în lipsa lui Dănăilă şi-a lui Brusture, — făcuţi nevăzuţi din prudenţă, — peste bietul Pavel care, lucru nemaipomenit, a primit două palme, pentru că vărsase vin roşu pe faţa de masă. Gestul acesta, a pricinuit Conului Enake remuşcări crunte. Toată vorbăria irosită, — duios şi pocăit, — ca să moaie durerea slugii, a fost zadarnică. La toate mângâierile şi chiar la făgăduiala că-i va spori leafa şi-i va mări partea înscrisă în testament, Pavel răspundea întunecat: „Ruşine pentru obrajii mei zbârciţi, cucoane... Palmele nu se mai pot lua înapoi".

Seara târziu, mototolit de atâta frământare, a simţit nevoia unei mângâieri.

„Nu trebue să mai am atâtea scrupule, la ce bun? Viaţa trebue luată şi mai „à la légère" mă'nţeleşi?" Şi-a telefonat Ninetei să vină.

Tolănit pe sofa, în pijama cafenie de zefir, brăzdată cu gaetene negre, o aştepta... şi'şi făcea curaj, contemplând formele armonioase ale Efebului din Anticytera.

„Liber, — liber, — liber!... Mă voi devota cu trup şi suflet arheologiei, istoriei şi artelor, pentru care, — slavă Domnului, — am atâta chemare..." Şi sculându-se, se îndreptă spre biurou, trase saltarul şi luă cinci hârtii noui a câte un pol, pe cari le vârî în buzunarul pijamalei. Gesturi consacrate printr'o îndelungă obişnuinţă.

Minute trecură, — apoi ceasuri.

Pendula cea mare din hall vesti miezul nopţii.

Nineta n'a venit încă.

Conul Enake e singur şi se simte nenorocit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nineta nu mai vine...

Și pentru prima oară, renunțând la patul larg din dormitor, s'a lăsat să-l fure somnul pe divan. A petrecut o noapte rea, cu visuri urâte, pline de amăgiri diavolești. Se făcea, cum că se îmbrăca în haine de ambasador. Bătrânele mâini ale lui Pavel tremurau obosite, ajutându-i să îmbrace fracul muiat în aur și greu ca plumbul, din pricina puzderiei decorațiilor. Și pe când îi prezenta, marțial ca un scutier, spada, — văzu în oglindă, fluturând deasupra cheliei, mulțime de mănuși cenușii, făcute mănunchiu în mâna premierului care rânjea... Alături, Brusture și Nineta se sărutau de foc pe când Dănăilă cu mâna stângă îi mângâia obrajii, iar cu dreapta îi căra pumni în cap, până ce i l'a micșorat cât un bob de mazăre.

Zilele trec. Conul Enake se simte tot mai bătrân. Ceva s'a stricat în șurupăria lăuntrului său. Are șovăeli și întunecimi de gânduri. Nimicuri cari altădată lunecau ușor peste optimismul său vesel, îl tulbură acum urât, enervându-l până la violențe de care se rușinează apoi.

Brusture, trecându-și licența, l'a părăsit.

Nineta n'a mai răspuns chemărilor repetate.

Acei pe cari se obișnuise să-i vadă aproape zilnic, — unii veniți să ceară sfaturi, alții ajutoare, alții combinații de afaceri și cei mai mulți să-i tămâie și să-l lingușească slăbiciunile, prieteni politici și oameni de casă, — vin tot mai rar, unii de loc. Singure nepoatele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

au venit şi au cerut în repetate rânduri să-l vadă. Pe dânsele însă nu vrea să le primească. „Când am să fiu pe catafalc... şi nici atunci!..." I-a rămas Dănăilă cu care filosofează îndelung asupra nimicniciei vieţii şi nerecunoştinţii oamenilor şi pe care îl chinueşte uneori satanic. Ii dictează până la năucire. „Memoriile unui bun Român, om de stat" şi Dănăilă le copiază, apoi le recopiază cu ştersături şi adăogiri pentru ca iarăşi s'o ia dela început. Fiecare rând, îl spurcă cu sudălmi şi blestemă, scrâşnind din dinţi, pe Brusture care „s'a liberat", lăsându-l pe dânsul în focul Ghehenei. La cea mai mică întunecare a lui Dănăilă, Conul Enake, îi spune răspicat şi diabolic de duios:

— Te-ai plictisit şi tu? Se vede că ţi-ai făcut suma...

— Vai de mine Cucoane!...

— Nu de alta, dar ca să ştiu... N'ai decât s'o spui leal, aşa cum ai învăţat dela mine... Eşti liber... Eu nu ţiu pe nimeni cu de-a sila şi nu cer nimănui recunoştinţă... Numai că, — ţi-o spun asta în interesul tău, — faci şi tu ca vaca...

— De ce-mi rupi sufletul Coane Enake, de ce? văd că, degeaba te slujesc eu cu credinţă de douăzeci de ani, dacă încă n'ai ajuns să mă cunoşti... Lângă cine oare m'am simţit eu om?

Şi Dănăilă lua înfăţişarea de milog îndurerat, gata să se gâtuie pentru nepreţuitul lui stăpân.

Apariţia lui Petrică în biurou îl sâcâie. L'a oprit să-şi mai facă meseria de tăietor de file. Cărţile se îngrămădesc mormane pe biuroul la care Conul Enake nu se mai aşează decât ca să se cufunde într'o linişte fără de gânduri. Serile l'apasă. Uneori face pasenţe, de obiceiu „Officoasa" şi „Legiunea de Onoare" le-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gându-le reuşita de anume realizări: „Dacă iese, vor avea iarăşi nevoie de mine şi voi reintra curând în guvern"; sau: „Nineta se căieşte de ceea ce-a făcut şi are să vie". Alte ori, îşi trece în revistă bilanţul „agonisitei unei vieţi de rob", depozitele de prin bănci, acţiunile, tantiemele, numerarul din casa de bani şi sfârşeşte, temător de el însuşi, să-şi potolească bucuria care-l încălzeşte: „La ce mi-a folosit toată străduania, — la ce? Parc'am să pot să le iau cu mine dincolo?... Trebue să înfăptuesc opera cea mare... De mâine încep să-mi scriu testamentul..." Dar „mâine" îl înfricoşează: „Dacă, oare îmi cobesc singur? Lasă... mai e vreme..."

Neutralitatea României se apropie de sfârşit. Conul Enake, fără un reazăm de gândire limpede e contra „intrării în pârjol". Agitaţia opoziţiei, complicitatea tăinuită a guvernului, îl supără. Intrunirile însă, pe chestiunea aceasta îl scot din sărite: „Oameni clătiţi la cap care zgândăresc pornirile gloatei".

Intr'o Duminică, spre sfârşitul lui Iulie, opoziţia ţinuse iarăşi o întrunire cerând intrarea României în războiu alături de Francezi şi Ruşi. Conul Enake, în papuci şi halat lung de borangic, înfundat într'un fotoliu englezesc, torcea gânduri negre. Pe uşă, dădu năvală, Barbu Crivăţ, vechiu prieten şi aprig intervenţionist.

— De sigur, după întrunire, iar i-aţi împins să urle în faţa palatului...

— A fost vijelie mare!...

— Vorbe goale ca întotdeauna...

— S'a isprăvit! Incaltea când a vorbit Matei Cantemir, eu, — care aveam toată pregătirea sufletească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi tot m'a luat cu fiori. Dar sala! Sala!... Un delir!... Am trăit momente mari...

— Da, — o fi românesc, o fi vitejesc, o fi boeresc avântul, dar vezi...

— Ştiu ce vrei să spui... Că suntem pe drumul unde răspântia are să fie însemnată cu crucile morţilor, — dar bine Cucoane, ce vrei dumneata? Acum ori niciodată!...

— Nici acum, precum niciodată, mă'nţelegi? dar în nici un caz acum. Nu suntem noi în stare să ne măsurăm cu maşinăriile nemţilor...

— Atunci, după dumneata, trebue să renunţăm la îndeplinirea năzuinţelor milenare...

— Par'că vorbeşti la Dacia... Nu suntem în stare, mă'nţelegi?

— Nimic fără jertfă şi suferinţă, Coane Enake... Vremurile trec peste noi şi ne târăsc acolo unde trebue să fim, ci nu unde vrem sau nu vrem noi.

— E, eu nu prea citesc bine în ce va să vie...

Şi Conu Enake, privi întunecat în gol, crunt ca osânda vremilor pe cari, — printr'o intuiţie venită din afara mijloacelor sale, — le ghicea viforoase.

O făşie de raze pătrunse în atmosfera grea a odăiei printr'o căscătură a storului. Fire de aur necăjiră fruntea şi ochii fostului ministru, care enervat de-atâta lumină veselă îşi mută fotoliul în umbră.

O perdea aeriană asemeni hotarelor dintre două lumi, în totul deosebite, coborî între Crivăţ şi Conul Enake.

Rămas singur, Conul Enake începu să revizuiască o pagină din memoriile sale. Şterse şi adăogă, terminând capitolul astfel:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Că nu-i pe lume om curat în lăuntrul seu, aşa precum va fi vrut Domnul să-l facă; ci, începând cu sfinţii, la mare preţ au fost aceia cari, după ce mai întâi şi-au îngreunat sufletul de păcate şi'n mocirla poftelor şi-a năravurilor s'au bălăcit, — s'au spălat apoi cu lumina curăţeniei şi-a înţelegerii depline. Pentru omul de stat, în deosebi, experienţa întru toate cele, este pârghia lui de reazăm şi cum oare putea-va el s'o dobândească decât încercând şi pe cele bune şi pre cele rele? Astfel fiind, nu au însemnătate relele lui porniri, nici apucăturile lui pătimaşe, ci bunele lui intenţiuni şi înfăptuiri cari, dacă ajung să-i covârşască păcatele, el cu prisosinţă şi-a plătit cinstea ce i-au făcut-o oamenii, alegându-l de cârmaciu..."

„E bine, — îşi zise recitind, — că am luat-o ca'n hrisoave... Ş'apoi nu-i aşa? Nu-i drept oare, ca punând tu, tot ce ai bun în slujba ţării, să pună şi ea ceva în slujba păcatelor tale? Care ar mai fi răsplata?"

Spre seară, Dănăilă aducându-i copia pe curat, nu se putu stăpâni şi zise:

— Cu mare talent ai întors-o cucoane...

Dar Conul Enake:

— Nu te obrăznici, mă'nţelegi? Că, dacă ai mai avea opt vieţi şi încă n'ai fi în stare să te înalţi până la concepţia călăuzitoare a acestor cugetări... Nu's de nasul tău!"

— Aşa trebue să fie dacă o spui dumneata, — iar în gând: Crăparea-i odată să văd şi eu cu ce m'aleg...

Asemeni călugărului Burchard, maestru de ceremonii al curţii papale, pe vremea lui Alexandru Borgia, Dănăilă Busuioc ţine şi dânsul un „Diarium" plin de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însemnări sugestive cu privire la viaţa şi îndeletnicirile Conului Enake. Pentru Duminica aceasta, Dănăilă a scris apăsat:

„Cu cât îmbătrâneşte jupânul, tot mai mult îmi dau seama că nu trebue să-mi pară rău de strădania topită în slovele acestea de-alungul anilor, — precum ca să se ştie odată şi odată...

Prin adevăr, ajungi să te cureţi de toate păcatele şi eu adevăr am pus în aceste rânduri împotriva minciunilor cu cari mi-am împânzit viaţa; că, de-am fost slugă ticăloasă, el m'a făcut aşa, — de-am simţit, dela întâia bucătură dăruită de el, că trebue s'o răscumpăr cu făţărnicie, linguşeală şi minciună...

Eram dulce şi m'a acrit; eram câine de stână şi m'a schimbat în javră cu sgardă, doritor să se tăvălească pe blăni de urs. Şi crede el că, vopsindu-se, el pre el, în scrisul lui şi arătându-se acolo în piele de oaie n'au să-l dovedească cei ce vor veni că a fost lup?..."

Cu capul plecat în spre umărul stâng şi cu limba puţin scoasă într'o parte, Dănăilă scriind, îşi poci faţa cu râsu-i de vulpe şireată, mulţămit că are şi el un mijloc ca să-şi verse obida înăbuşită de atât amar de vreme.

IV.

— Cum te mai simţi boerule?

— Bine, mai bine astăzi, mulţămesc lui Dumnezeu. Tusa m'a mai slăbit şi-a început să-mi fie foame...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Păi, că mi-o fi de-ajuns, cred, şase zile de supă şi de iaurt...

— Ameţeli ai mai avut?

— Tot mi se înpăinjenesc ochii când dau să ridic capul...

Medicul, — acelaş de treizeci de ani, un fel de maimuţoiu, vânăt în obraji, cu mustăţi stufoase şi neîngrijite, slab ca un ţâr, vechiu elev al lui Davila, — îi luă pulsul, îl ciocăni pe piept şi-i ascultă inima; apoi, îi puse termometrul.

— Să fie a dracului de gripă!... adică mult o să mai bolesc aşa, eu omul sportului şi-al muncei intelectuale... Ş'apoi stând aşa, m'apucă gânduri negre mai cu seamă noaptea...

— Nu-ţi face spaimă degeaba, Coane Enake, o să treacă...

— Păi să treacă, că altfel ar fi păcat... Vodă a trimes de două ori până acum după veşti... O fi semn bun ori semn rău, ai, — ce zici? E, săracul, poate că are nevoe de mine, că de când am plecat, numai prostii fac ăia, par'că nu-i ştiu eu...

— Trebue să stai liniştit în pat şi să asculţi...

— N'am fost învăţat aşa; inacţiunea mă turbează, mă'nţelegi? Cât? întreabă sperios Conul Enake urmărind ochii doctorului pe termometru.

— 38 şi câteva linii, — mai nimic... Aşa-i la boală...

La scară 'i eşiră medicului înainte cele două nepoate, — cari veneau zilnic după ştiri. Conul Enake îndată ce căzuse la pat, dăduse ordin lui Dănăilă şi Pavel ca nu cumva s'audă că s'au pripăşit prin casă. Medicul le spuse că-i este teamă de-o congestie la plămâni şi că i-a găsit inima slabă. „Dar cu Conul Enake nu poţi să ştii..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și, astfel, de opt zile Conul Enake boleşte. S'a pomenit strănutând des şi cu repetiţie, — în serie de 6—8 şi 10 ori,—un strănut special, aducând a nechezat, cu pocnet în pereţii încăperilor de clănţăneau geamurile în cercevele.

„E, o troahnă şi nimic mai mult, o să treacă..." Şi a dus-o aşa pe picioare două zile. In dimineaţa zilei de-a treia însă, l-a luat cu fiori şi cu tuse seacă. Capul şi-l simţea greu ca plumbul de nu l'a mai putut ridica din perne. Apoi cinci zile şi cinci nopţi s'a sbătut în vălvătaia sângelui aprins, cu aiurări şi treceri dela viaţă în spre neguri, îngrijit de Dănăilă şi Pavel. Intâia noapte s'a mulţămit să-l ştie pe Pavel la uşă, culcat pe un divan. Dar odată cu înteţirea răului i-a poruncit lui Dănăilă să rămână neclintit nopţile lângă dânsul, lăsând pe Pavel pentru corvoada de zi.

La lumina soarelui, Conul Enake înfrunta cu bărbăţie toate capriciile chinuitoare ale boalei; odată însă cu căderea umbrelor serale şi cu urcarea temperaturii începea să se simtă singur, tăiat de restul omenirii. Omul acesta, care în lunga sa viaţă, nu făcuse altceva decât să se izoleze, — sub aparenţele unei sociabilităţi plină de cordialitate, — fugind de prietenie, de sinceritate şi de cuvântul crud dar drept, care putea să pornească dintr'un suflet devotat, deslușia pentru întâia oară singurătatea sinistră a zilei de mâine, tot atât de goală, tot atât de rece ca şi cea de eri, ca şi cea de astăzi. Era laş şi fără de mijloace în faţa neprevăzutului. Platoşa formulelor sofistice, cu care îşi încorsetase întunecimele şi păcatele, se dovedea neputincioasă ca să-l apere, cu sclipirea-i de tinichea, împotriva negurii care venea din scorburile necercetate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ale altor tărâmuri. Ceasuri lungi de noapte le petrecea căsnindu-se să adoarmă, dar somnul, subt implacabila poruncă a unei răsbunări târzii, îl momea câteva clipe, pentru ca trezirea să-i fie întovărăşită de sguduiri spasmotice.

Un singur bec, — acoperit cu un batic portocaliu, — creiona lumină reţinută şi pale de umbră peste lucrurile din odaie. Conul Enake simţea dogoreala toropindu-l. Mângâind, cu răcăituri de unghii, baclavalele rombice ale plapomei de atlas, — căci aşa pomenise dânsul, plapomă turcească, nu pătură franţuzească, — repeta, privind ţintă icoana de argint a sfântului Nicolae: „Trebue să adorm, pentru că somnul alină suferinţele şi dă sănătate". Şi închidea ochii, aşteptând să aţipească. Dar pleoapele cădeau ca pe jăratec şi'n lupta de-a căsca iarăşi ochii mari, simţea, cum vin din oglinda dulapului limbi de flăcări cari şerpuiau în fel de chipuri şi se subţiau apoi până ce lăsau loc unui ochiu neînchipuit de frumos, care-l ţintuia cu privirea-i împăienjenită de lacrimi, într'una şi într'una... până ce peste minunăţia de ochiu năvăleau nişte pitici becisnici asemeni limbricilor. Şi se strâmbau dihăniile şi-l ameninţau cu pumnii lor cât musca şi-l ocărau: „Păcătosule, ţi-a venit vremea să treci hotarul... Aide, vino să te dejghinăm şi să te curăţim, chinuindu-te". Bietul Conul Enake se căznea zădarnic să-i alunge; ei stăruiau tot mai hidoşi în strâmbăturile lor, stropindu-l din nişte pompe cu apă fiartă, mirosind urât. Şi deodată piticii se făceau cum că's nişte ghiare care se lungeau, se tot lungeau ca nişte scobitori sidefate, până'n ţâţa stângă a boerului pe care începeau s'o sgârie şi s'o cresteze cu dâre sângerânde, brăzdând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

carnea tot mai adânc şi cercetând să-i găsească: „inima de motan spurcat". Se scutura de apucătura această drăcească, după mari cazne, răcnind tare, de sărea Dănăilă drept în călcâie. Şi iarăşi se dădea odihnei, pentru ca în toată casa să dea năvală, oameni neştiuţi, oameni strâmbi, cu bărbi din cârlţi şi ochi de oţel, cu priviri sfredelitoare de burghiu roşit în foc, cari cântăriau fiecare obiect, şi-l preţuiau şi se tocmeau, pe când, sub tabloul „Bomba dela Calafat" din spatele biuroului, plângeau nepoatele... pentru ca de îndată să chihotească şi să dănţuiască cu mulţime de lume adunată în jurul unei statui, care par'că ar fi adus la chip cu dânsul. Dulăi de stână ridicând piciorul, stropiau marmora soclului, iar în mijlocul lor, Dănăilă făcea la fel. Spumând de mânie, Conul Enake se repezia la Dănăilă să-l rupă în palme, dar când da să ridice mâna, simţia ca o lovitură de ciocan în moalele capului. In spre ziuă, când începea să mijească lumina cenuşie a zorilor, duhurile rele se potoleau şi gânduri aşezate începeau să-l muncească. Socoteli încurcate îl înfierbântau. Recapitula tot ce are strâns în lada de fier, prin bănci şi în străinătate. Se'ncurca în adunare şi-o lua dela început pentru ca iarăşi să piardă rostul ţifrelor. Totalul i se părea meschin de puţin şi ofta din băerile inimii: „Cum am să pot oare, sărac cum sunt, să înfăptuesc tot ce-am făgăduit? De unde să mai iau? Trebue să-mi fac testamentul chiar astăzi..."

Dănăilă, în al său „Diarium" a însemnat lucruri foarte interesante asupra Conului Enake, pe timpul boalei:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Luni 2 August... Jupânul a căzut la pat. L'a doborât gripa, dacă, — dat fiind vârsta sa înaintată, — n'ar fi cazul să spun că i-a venit vremea... Şi de-o fi să se care, multă negură şi multă putreziciune o să-i ducă sufletul dincolo. Ce n'aşi da, să ştiu sigur că nu se mai scoală; dar, cu Conul Enake toate socotelile dau greş, iar dracu însuşi e uneori neputincios. De cum nu s'a mai putut ridica din perine, m'a chemat:

— Dănăilă băete, mi-e rău de tot... Cine m'o fi blestemat nu ştiu, — că numai bine am făcut şi de voi fi făcut rău cuiva, apoi numai din superioare interese de stat ori fără de voia mea i-l-am făcut...

— Nu te mai frământa cucoane, e boală cu leac, răceală...

— E, răceală, răceală, — dar vezi, nu mă simt eu cum ştiu c'am fost şi'n alte răceli... Să faci bine să-ţi faci patul pe canapea, să dormi noaptea lângă mine...

— Păi, noaptea stă Pavel...

— Lasă-l pe Pavel să mă'ngrijească ziua că-i bătrân şi nepriceput...

— Poate că ar fi mai bine o soră de caritate...

— Nu vreau fustă pe lângă mine, — mă excită, mă'nţelegi?

— Sau duduiele, că de, ori-cât, sângele apă nu se face...

— Să n'aud de ele, lua-le-ar dracu să le ia... De ce mă iriţi de-asurda? De le-aşi primi, n'ar face alta decât să-mi pândească răsuflarea că doar-doar am să crăp.

— Nu vorbi cu păcat boerule...

— Imi vin nervii, mă'nţelegi? Boule!...

Şi s'a învineţit înecat de tuse. Un astfel de cuvânt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu mi-a spus încă până acum. Doctorul i-a dat să mănânce numai supă și iaurt. Vai de sufletul lui Pavel, când i-aduce de mâncare. Pune să-i cureţe tacâmurile și farfuriile în faţa sa; ia paharul, îl pune în lumină și-l priveşte pe toate feţele:

— Șterge-l, Pavele.

— Păi e șters, Măria ta...

— Nu este. De două ori să-l ștergi, că are microbi, mă'nţelegi? Gângănii nevăzute... Poţi să mori dintr'asta, pricepi?

Și Pavel șterge, fără să priceapă.

— Supa-i acră și sărată potroacă... Să spui Saftei, că de-aşi putea i-aşi scoate ochii, — și de-ar avea opt ochi, tot oarbă a-şi lăsa-o, mă'nţelegi? Pentru că după ce-s osândit să mă hrănesc numai cu zeamă, mi-o otrăveşte...

Și scuipând în farfurie, se strâmbă urât.

După amiază mi-a spus: „Du-te și tu în bibliotecă de te odihneşte..." N'am apucat însă să cucăi într'un fotoliu c'a început să sune... Și m'a sunat de şapte ori... Și osânda a început:

— Vreau să-mi citeşti, caută-mi Iliada...

Și iacă-mă's urcat pe scări, om gras ce mă găsesc, chiorându-mă prin rafturi, dibuind un sfert de ceas, până să dau de carte...

— E, — m'am răsgândit, — susură încet, cu glas de fleoarţă leşinată, — vreau ceva mai romantic, de pildă „Le Roi s'amuse" mă'nţelegi?

— Cum Cucoane?

— Auleo, — eşti prost și incult... adu catalogul.

Și îl aduc.

— Uite, adu cartea Nr. 763.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Citeşte, — adică declamă, auzi? aşa cum făcea Brusture...

— Păi, nu ştiu aşa de bine franţuzeşte, boerule...

— Aoleo, auoleo, auoleo!... şi vai de mine, pe ale cui mâini am rămas eu, la bătrâneţele mele pline de suferinţi... Adu-mi atunci „Curcanii noştri" de Alexandri.

— Citeşte „Peneş Curcanul".

Şi citesc.

— Declamă.

Şi declam.

După câteva minute, privirea i se propteşte în tavan, apoi pleoapele i se închid, apoi se sbat pripit, apoi tresare, oftează şi zice: „Declami prost, — gângăveşti, — te opreşti unde nu trebuie şi te umfli ca un gâscan acolo unde trebue să fii duios...

— Păi, eu nu-s actor Cucoane, zic înciudat şi înrăit...

— Eşi afară, — nerecunoscătorule!

După cinci minute mă sună iarăşi. Nu mă mişc din bibliotecă. Şi sună, — sună prelung, sună încontinuu, de s'adună toate slugile.

— Unde dracu te-ai vârît? fugi de mine, ai? Profiţi că's neputincios...

— Boerule, — am fost şi eu ca tot omul... nu puteam să viu la comandă, neisprăvit...

— Ba să vii — că neisprăvit ai fost şi după urma mea eşti acea ce eşti... Caută-mi actul de cumpărătoare al casei din str. Rinocerului...

Fără îndoială, am să crăp înaintea lui. M'a înebunit. Şi însemn aici, cu adâncă convingere: „Totul se plăteşte pe pământ..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Miercuri 4 August... Ciufut şi chichiricios a fost toată viaţa, — aşa a rămas şi acuma, când, puţine ceasuri mai are, poate, până să se înfăţişeze înaintea neînduplecatei judecăţi. Azi noapte, am suferit chinurile iadului. După ca aruncase un hârdău de ocări ţigăneşti, cu vorbe ne mai pomenit de triviale, asupra Saftei bucătăreasa, pentru că iaurtul îi păruse acru şi amar, — fără să ţină seamă că gura dânsului este coclită, — a asvârlit cu castronaşul în Pavel, a tras plapoma până sub bărbie şi-a stat aşa, cu ochii închişi şi cu oftări prelungi, ca un martir căznit, vreme ca de un ceas. Să fi tot fost orele nouă şi jumătate. „Bogdaproste, — îmi ziceam eu mie, — că s'a potolit; poate că s'o odihni de-a binelea şi m'o lăsa şi pe mine să-mi însdrăvenesc oasele astea hârţuite...' Ţi-ai găsit!

— Dănăilă, — puiule, — mai pune lemne în sobă că mi-e frig...

In casă, căldură de cuptor încins, să crape omul.

— Pune-mi termometrul, simt că am temperatură...

I l-am pus. A aţipit aşa cu termometru subsuoară. Am aţipit şi eu. Intorcându-se, pe semne, pe-o coastă, a lăsat instrumentul să alunece în pat şi l-a făcut ţăndări. M'am trezit în răcnete:

Cine mi-a pus cioburi de sticlă în pat?... Vreţi să mă omorîţi tâlharilor!... Uite, — am spinarea crestată şi m'am tăiat în mâini...

— E termometru Cucoane, ai adormit cu el şi l-ai spart.

A trebuit să-l spăl şi să-l schimb de cămaşe ca pe-un copil. După vre-o jumătate de ceas a început să răcnească:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Gonește-i!... Dă-le la cap cu ciocanul cel mare... sdrobește-le țeasta... vor să-mi mănânce inima... N'auzi câine, ce stai?" Era roșu la față și clănțănea a turbare.

— Liniște-te boerule ai visat urât...

— Vise trimese de diavol... Nu pot să ți le spun că mi-e frică... Aprinde candela la icoană... Vezi,— dacă nu mai am eu grijă, nimeni nu se mai gândește la asta, păgânilor și spurcaților!... Pune-mi ciorapii,— mi-e frig. Ai pus ciorapul din stânga pe piciorul drept...

— Păi tot una e, Coane Enake...

— Nu mă contrazice,— nu-i tot una, mă'nțelegi? Imi merge rău... Schimbă-l împelițatule!...

— Păi, după ce vrei dumneata să cunosc care-i din dreapta și care-i din stânga?

— Cel din stânga are o steluță de arnici sus.

— Taman pe ăla l-am pus în stânga,— ș'apoi de unde puteai să știi dumneata că nu-i așa?

L-am simțit după cum s'a așezat pe picior, schimbă-l...

Și-a trebuit să-l schimb, așa cum n'ar fi vrut, dacă vedea. Și iarăși liniște timp de vre-un ceas.

— Sparge oglinda!... Fă-o țăndări, dă!... Omoară-i... Aoleooo!... cum vin de urâți... Testamenmtul Dănăilă! Vreau să-l fure... Nu-i lăsa!...

Il frec cu oțet aromatic. Răcorit, adoarme. Va să zică, testamentul există, da-l pomenește... Dar unde? In sertarele biuroului? In cassa de bani? la tribunal ori nicăeri? Mai mult înclin să cred că nicăeri, după câte îl cunosc. Dar dacă există într'adevăr?... Cui, cât și cum? Pe câți a mințit? Pe mine cel dintâi, mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult ca sigur... Toate cheile, prinse în belciug, sunt sub căpătâi... Şi ispita mă sgudue... Mă scol, m'aplec spre dânsul şi alunec mâna binişor sub pernă. A tresărit şi mă priveşte cu ochi mari.

— Iţi aşezam perinele boerule...

— Dănăilă cântă-mi o romanţă veche...

— N'am cântat în viaţa mea Cucoane Enake.

— Cântă când îţi zic! Şi râde drăceşte cu toată boala care-l sgudue.

— Cum să cânt boerule, — vrei să rag ca un măgar?

— Te-ar prinde de minune Dănăilă... Cât e ceasul?

— Trei după miezul nopţii.

— Mi-e sete... dă-mi limonadă. Are gust de piatră acră... Ce naiba aţi pus în ea? Otravă hai? Gustă spurcatule!... Şi scoală şi pe Pavel să guste şi el... Barem să crăpaţi şi voi, dacă o fi să fie...

Şi-a trebuit să bem.

In zori, respira uşor şi înseninat. Cândva a zâmbit şi-a şoptit duios: „Pe când eram copil, mama..."

Vineri 6 August. Nopţi chinuite. Am început şi eu să stau de vorbă cu dracii şi cu stafiile.

Duminică 8 August. Vodă, guvernul, academia, toţi fruntaşii politici întreabă de cum îi merge boierului. Când i-am spus că a venit mareşalul curţii trimes de Rege, a dat să se ridice drept în capul oaselor, dar l'a doborît tusea.

Şi-a botezat boala: „Maladie crepusculară" şi îngâna deseori: „Eu mă duc, mă prăpădesc, — ca un cântec bătrânesc" pentru ca apoi, pe dată, să mă apostrofeze violent: Şi-o să rămâneţi voi, bicisnicilor şi neisprăviţilor!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Eri noapte m'a chinuit un ceas, ca să-i deslușesc „adâncul plin de taine ce trebue să-l conțină cuvintele: „Bastoane cântărețe" pe care i le-a șoptit în vis „un pelican vorbăreț". Uneori fredonează: „Păsărică bălăioară, gândul meu la tine sboară..."

Am început să cred că s'a clătit la cap.

Marți 10 August.... De eri dimineață merge în spre bine. Scapă fără complicații. Nepoatele au venit zilnic după vești, îngrijorate tare și descusându-ne de-a bașca până la plictiseală, pe mine și pe Pavel, cântărind apoi și verificând spusele fiecăruia. S'au arătat astăzi foarte vesele, aflând că boala „unchiului" s'a mai muiat. In sinea mea cred însă că, iar și-au mutat nădejdea la calendele grecești... De când așteaptă și ele să știe într'un fel: se îmbogățesc ori tot calice rămân? A, testamentul acela!... Mare minune dacă jupânul, după clasicul său obiceiu, nu ne-o trage un chiul formidabil, așa cum, de altfel, l'a tras și acuma dricarilor cari își și postaseră streajele respective în poartă. Doctorul spune c'a trecut hopul, dar că e tare slăbit și are meteahnă la inimă"...

Conul Enake a dormit liniștit și adânc ca'n vremile cele bune și s'a sculat pe la nouă dimineață foarte bine dispus. A surâs prietenește lui Dănăilă și i-a poruncit să dea perdelele la o parte să-l scalde lumina. S'a ridicat apoi în capul oaselor și proptindu-și spatele în perne a oftat mulțămit, rotindu-și bucuros ochii peste toate lucrurile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dănăilă, — mă'ntorc de pe lumea cealaltă... Urâtă e zăcerea... Vine cu întuneric şi cu spaime... Uite, — par'că m'am născut din nou. Toate lucrurile sunt frumoase şi noui... Oglinda zâmbeşte în raze, paharul te îmbie să te răcoreşti, florile din vase ţi-amintesc de dragoste... Aşi vrea să nu mă urască nimeni... Pe tine trebue să te fi necăjit mult, spune...

— De loc Cucoane, — ce puteai să ştii dumneata în frigurile boalei de canonul nostru... Ne frângeam toţi de jale şi ne rugam să nu te pierdem...

— E, — bun e Dumnezeu...

— Doctorul a spus că poţi să mănânci de-acum de toate... Stomacu-i sdravăn.

— Mi-o fi de-ajuns atâta post cu linguriţa... Aşi mânca icre moi, le-am şi uitat gustul, du-te şi spune-i lui Pavel.

Când se înapoie Dănăilă, Conul Enake îl privi îndelung şi sfios:

— Dănăilă, am o mare greutate pe suflet şi mă chinuesc, nehotărît, dacă trebue să-ţi spun ori ba...

— Voia e la dumneata, — dacă nu mă socoţi vrednic după douăzeci de ani de credinţă neprecupeţită...

— Nu-i varba de asta, dar, — uite, — ce mai încoace şi încolo... Dănăilă, — şi Conul Enake se încordă tot, — Dănăilă băete, sunt un mincinos şi nu vreau să mai fiu... Mi-era frică să nu-mi cobesc şi de câte ori mă hotăram, ştii...

Dănăilă îl suge cu privirea până la uscare. A priceput. Jupânul nu şi-a făcut încă testamentul.

— Ce te uiţi la mine, ca vulpea la pradă, hai? Crezi că am moarte de om pe suflet? Chiar aşa de-ar fi şi sunt raţiuni superioare care scuză gestul... Atunci ce?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vai de mine Coane Enake, dar nici nu mi-a trecut prin minte astfel de fantazii...

— E — am vrut numai să te'ncerc, aşa în glumă... ştii bine că nu m'am îndoit niciodată de tine... Sunt ceasurile douăsprezece. Du-te şi tu acasă că destul te-am ţinut tipit de mine, — vezi de te întoarce pe la două...

„Mare prostie era să fac, — gândi Conul Enake, — auzi, — să spun eu tâlharului ăsta flămând că nu mi-am făcut încă testamentul... Trebue însă..." Şi se încurcă în gânduri încâlcite care-i turbură bucuria revenirii la viaţă, lăsându-l tot nehotărît. „Nici academiei, c'au fost porci şi nici la aşezăminte ca să'ndop trântorii... nici la şcoli, nici împeliţatelor de nepoate... Să clădesc oare o fundaţie culturală care să-mi nemurească numele? Hotărît, ar fi cea mai mare nerozie..." Ca pe un ecran, avu viziunea eforilor şi-a directorului, — fără îndoială vre-un coleg de la academie, — luându-şi lefurile grase, surâzând cu tâlc la potretul Conului Enake, — şi categorisindu-l lapidar: „Dobitocul!..."

Chipul de martir chinuit al lui Dănăilă i se înfăţişă într'o strâmbătură hâdă, tălmăcitoare a ipocriziei şi ticăloşeniei lui de slugă pismaşă.

— „Mama lui de porc de câine, m'a furat destul!... Era mai bine pe vremea faraonilor. Ii coborau în locaşul cel de veci cu toate avuţiile de pe pământ şi toate lucrurile din casă, ba le înjunghiau şi nevestele şi slujitorii cei mai de aproape, ca să aibă cine să-i desfete şi să-i slujească pe lumea cealaltă..." Văzu pe Dănăilă, lângă groapa sa, înebunit de spaimă în aşteptarea morţii şi se mai răcori.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pavel intră cu tablaua dichisită şi încărcată de bunătăţi.

— Supă de pui!... Şi Conul Enake începu să soarbă lacom.

— Par'c'am şi uitat Măria ta de când nu te-am mai văzut mâncând aşa... cu nădejde...

— Era cât pe-aci să lapăd potcoavele măi băete... Mai va până să mă simt bine de tot...

Se strâmbă înghiţind şi lăsă lingura în farfurie.

— Uite, credeam c'o să mănânc dar văd că nu merge... Ia tablaua... lasă-mi numai icrele şi un pahar cu vin, poate mi-o veni poftă mai încolo, — şi du-te de te odihneşte, n'am nevoie de tine, te-am canonit destul zilele acestea...

In căldura acră şi grea a odăii, Conul Enake, torcând idei neisprăvite, a aţipit. S'a trezit însă curând, îmbrobonat de sudoare şi cu mare apăseală în piept. I se pare c'a dormit mult, somn obositor care l-a sleit de par'că ar fi cărat pietre de moară. Se ridică cu opinteli în sus, răzimându-se în mâinile care tremură vlăguite; suflă greu şi repezit, neputând goni apăsarea ciudată pornită din burtă şi dusă par'că cu pompa până'n gâtlej, apoi pân'n moalele capului.

— „M-a luat cu leşuială, — de-atâta timp nehrănit... trebuia să ascult de doctor şi să mănânc..."

Luă căznit de pe măsuţă farfuria cu icre, o sprijini pe genunchi, umplu furculiţa şi îmbucă.

Dela întâia înghiţitură îl năpădi tusea şi înecul.

Năduf chinuitor i se puse în gâtlej iar dela inimă îl săgetă cu tăetură de ferăstrău.

Un val de sânge îi vopsi obrajii în negru stacojiu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe când ochii i se bulbucară a spaimă. Horcăi prelung şi duse amândouă mâinile la gât, trăgând cu furie de cămaşă. Nasturii săriră, destrămând butonierele.

Horcăelile se înteţiră.

Intinse mâinile înainte, bălăbănindu-le în căutarea unui sprijin. Ochii însângeraţi rotiră priviri fioroase.

Conul Enake se prăbuşi.

Droturile somierii îl săltară dârdâind prelung. Capul i se rostogoli afară din perine, isbindu-se de măsuţa de lângă pat. Paharul se răsturnă şi vinul spălă faţa boerului prelingându-se apoi cu picături cadenţate pe podea.

Pe la două şi jumătate, Dănăilă înapoindu-se, l'a găsit pe Conul Enake cu capul de-acurmezişul patului, cu faţa vânătă, cu ochii holbaţi şi sperioşi, cu mestecătură de icre icnite pe buzele vinete.

A crezut întâi că-i leşinat şi s'a căznit să-l trezească. Cu spaimă şi sfieală şi-a lipit urechea de inima jupânului. Nici cea mai mică svâcneală. L'a mai clătinat, i-a tras câteva perechi de palme, ca să puie sângele în mişcare, — după cum cetise într'o carte că se face la leşinuri, — l'a stropit cu apă rece pe ochi, şi şi-a lipit iarăşi urechea de inima celui înţepenit.

Nimic.

A dat să sune, dar s'a oprit sub licărirea unui gând: „Noapte bună jupâne!..."

Un oftat de uşurare îi răcori plămânii.

'I veni să strige: „A crăpat măi băeţi..."

Se reculese cu mustrare şi şopti făcându-şi cruce: „Dumnezeu să-l ierte..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Uşor, cu mişcări feline şi privind ţintă în ochii mortului, vârî mâna sub perină şi trase maldărul de chei înşiruite pe un inel gros de argint. Aşteptă atent câteva secunde apoi deschise cu mare băgare de seamă uşa. Din prag se întoarse deodată brusc. I se păruse c'a foşnit ceva. In urechi i reveniră vorbe vechi, uitate de mult:

„'Ai sictir!... mă 'nţelegi!?"

Intră în biurou şi merse drept la cassa de bani. Dând să vâre cheia i reveniră cuvintele vechi, asemeni unei obsesiuni cu tâlc fatidic: „'Ai sictir, mă 'nţelegi!?..." Se îmbărbătă înjurând ţigăneşte şi deschise. Revizia fu sumară şi precisă. Nu se atinse nici de bijuterii, nici de acţiuni. Luă un teanc de bilete de bancă a 1000 şi-l vârî în buzunarul dela spate al pantalonilor, un alt teanc îl vârî în buzunarul dela piept al hainei şi rămase o clipă îngândurat: „Urâtă idee să moară vara... Altfel aveam paltonul..." Luă repede de pe biurou un plic mare, îl umplu şi-l puse în buzunarul drept. Inchise apoi cassa de bani, uitându-se înciudat la trei săculeţi umflaţi pe cari-i ghicea plini cu poli de aur... — „'Ai sictir, — mă'nţelegi?!"

Se mai pipăi odată, intră în camera mortului şi puse cheile la loc.

„Ei Coane Enake, poţi să dormi liniştit, mi-am plătit de-acum robia şi fără testamentul dumitale..."

Sună prelung şi eşi în prag strigând aiurit: „A murit boerul!"

Toate slugile năvăliră. Puse să deschidă ferestrele şi cum Pavel vrea să-l aşeze creştineşte, între perne şi să-i închidă ochii. Dănăilă strigă: „Nu-l atingeţi până ce nu vine doctorul şi procurorul. Pavele trimete pe Petrică la nepoatele boerului; încolo telefonez eu".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Au venit nepoatele, doctorul şi procurorul. In hall, căzute pe fotoliuri, fetele se căznesc să-şi înroşească ochii privind îngândurate la aplicarea sigiliilor pe uşile biuroului. Slugile au împietrit pe la uşi, cu mâna la gură. Acelaşi gând întru aceiaşi nădejde îi chinuia pe toţi. — Dănăilă singur, se uita posomorît dar liniştit. Una din nepoate şopti:

— S'o găsi vre-un testament?

— După cât l'am cunoscut eu, nu cred, — lăsă să cadă Dănăilă, — dar ar fi mare păcat pentru noi toţi din juru-i, cari l-am servit devotaţi mai pe nimica... La toţi ne făgăduise... Când veţi intra în stăpânirea averei, să-i împliniţi dorinţele...

Pe Conul Enake, îl uitaseră toţi. Intr'un târziu, Pavel intră să-l aşeze cum se cuvine pentru odihnă.

Incepuse să se răcească.

Muştele forfoteau pe frunte, pe ochii sticloşi şi pe icneala de icre care-i mânjea buzele.

La înmormântare, Conul Enake a fost glorificat prin nenumărate discursuri de către mulţi fruntaşi ai neamului. A fost asemuit cu Cincinatus, cu Caton şi cu Socrate. Un orator l-a dovedit, în afară de archeolog şi filozof, mare estet, exemplificare vie, — rămasă printre noi, — a meşterilor florentini din timpul renaşterii.

Pe una din pieţele Capitalei, dintr'un bloc de marmoră, răsare, plină de maiestate, silueta masivă a Conului Enake. Cu privirea pierdută în zare şi cu mâna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dreaptă întinsă autoritar spre pământ, marele om de stat, pare că repetă, la nesfârşit, una din faimoasele sale fraze oratorice, săpată în aur pe soclu monumentului:

„Pe acest pământ românesc, binecuvântat de Dumnezeu şi stropit cu sângele strămoşilor, nu le este permis veneticilor pripăşiţi de-aiurea..."

Dănăilă, ocoleşte, pe cât poate, să treacă pe la statue. Când nevoile îi duc paşii într'acolo, întoarce capul grăbit. Are impresia cum că privirea Conului Enake îl urmăreşte şi 'n urechi îi revin cuvintele vechi, asemeni unei obsesiuni cu tâlc fatidic:

„'Ai sictir, — mă'nţelegi?!..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932